БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттинген

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1972 ЧЫЛ. ФЕВРАЛЬ 11 ПЯТНИЦА № 35 (7903). Өртээ 2 көп.

Ирак партия-чазак делегациязының ССРЭ-ге аян-чоруунуң дугайында

СЭКП ТК-ның болгаш Совет чазактың чалаазын ёзугаар Араб социалистиг чаартылга партиязының (БААС-тың) Регионалдыг удуртулгазының чиги-не секретарының оралакчызы, Ирак Республиканың Революстуг командылал чөвүлелиниң даргазының оралакчызы Саддам Хусейн баштадыр Ирак Республиканың партия-чазак делегациязы бо чылдың февраль 10-да Москвага келген.

ССРЭ-ниң Ленинчи болгаш Күрүне шаңналдарының комитединде

Бо чылдың февраль 9-та Москвага ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Эртем болгаш техника талазы-биле ССРЭ-ниң Ленинчи болгаш Күрүне шаңналдарының комитединиң пленуму ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының президентизи академик М. В. Келдыштың даргалаашкыны-биле болуп эрткен. Пленум 1972 чылда Ленинчи шаңналдарны тыпсыры-биле саналдап киирген ажылдарны чугаалажып көрген.

Пленумнуң ажылынга көскү эртемденнер болгаш чурттуң улус ажыл-агыйының специалистери, а ол ышкаш ажылдарны саналдап киирген организациялар төлээлекчилери киришкен.

Конкурска киирер кылдыр комитеттиң пленумунуң сүмелээни ажылдарның даңзызын чоокку хүннерде «Известия» солуңга парлап үндүрер.

ПАРТИЙЖИ АЖЫЛДЫҢ ЧУГУЛА УЧАСТОГУ

Бистиң партиявыстың үндезилекчизи В. И. Ленин партия болгаш совет органнарының ажыл-чорудулгазынга күүселдениң хыналдазының болгаш контрольдуң ужур-дузазының дугайынче улуг кичээнгейни салып чораан. «КИЖИЛЕРНИ ХЫНААРЫ БОЛГАШ АЖЫЛ-ХЕРЕКТИҢ ХЕРЕК КЫРЫНДА КҮҮСЕЛДЕЗИН ХЫНААРЫ БҮГҮ АЖЫЛДЫҢ, БҮГҮ ПОЛИТИКАНЫҢ КОЛ ҮНДЕЗИНИ ЫНДА, БАЗА КАТАП ЫНДА, ЧҮГЛЕ ЫНДА» деп Владимир Ильич өөреткен. Ол ленинчи өөредигни удуртулга болдурбушаан, айтырыгның бо талазынче партия доктаамал сагыш салып турар.

Шиитпирлерниң хыналдазын күштелдиреринче угланган ажылдар Ярославль хоорай партия организациязында партия хуралдарын эрттирип турар практиказының дугайында СЭКП ТК-ның доктаалының болгаш партияның XXIV съездизиниң соолунде бисте улам идепкейжээн. Хөй-хөй партия комитеттери бо айтырыгже доктаамал кичээнгей салып, ону боттандырарынга коммунистерни болгаш активти калбаа-биле киириштирип турар апарган. СЭКП райкомнарының пленумнарынга, бюроларынга болгаш партия эге организацияларының хуралдарынга үстүкү органнарның болгаш боттарының үндүрген шиитпирлериниң күүселдезиниң дугайын дыңнадып турары чаңчыл болу берген. Ындыг таарымчалыг чижектерни партия организацияларының амыдыралының хөй кезииинден көрүп болур.

Чижээ, СЭКП-ниң Өвүр райкомунуң чанында организастыг болгаш идеологтуг ажылдың талазы-биле комиссиялар бар. Оларда райком кежигүннери болгаш активти хаара туткан. Ол комиссиялар үндүрген шиитпирлериниң күүселдезин черчерге организастап, ооң хыналдазын чорударынга идепкейлиг киржип турар. Ынчангаш мурнунда хүлээп алган шиитпирлерниң күүселдезиниң дугайын ол райком бодунуң пленумнарынга болгаш партия активиниң хуралдарынга доктаамал дыңнадып турар. Ол чорук ажыл-херекте четпестерни чогуур үезинде илередиринге, даандырган ажыл-херек дээш кадрларның, ылаңгыя коммунистерниң харыысалгазын бедидеринге, организастыг чорукту күштелдиреринге, сагылга-чурумну быжыглаарынга улуг ужур-дузалыг боор турар.

Үстүкү органнарның үндүрген шиитпирлерин күүседип турарының дугайында партия эге организацияларының бүрүн отчёттарын бюроларга дыңнаарын СЭКП-ниң Кызыл хоорокому, Бии-Хем, Каа-Хем болгаш өске-даа райкомнары доктаамал практикалап турар. Партияның Бии-Хем райкому «Саян», «Шивилиг» совхозтарда, «Кызыл-тараачын» колхозта партия организацияларының бо айтырыгларга холбашкан отчёт илеткелдерин дыңнаан. Ниитизи-биле ол районда үндүрген шиитпирлерниң күүселдезин организастаар, ол дугайын коммунистерге информастап бээр ажыл мурнундаазындан идепкейжээн.

Ынчалзажок бо чугула ажыл-херекти чамдык парткомнарда болгаш эге организацияларда дыка четпес тургусканын чижектер бадыткап турар. Үстүкү органнарның шиитпирлерин Чөөн-Хемчикте, Бай-Тайгада чамдык партия организациялары канчаар күүседип турарының чижектерин көрээли. Ылаңгыя СЭКП обкомунуң чугула социал-политиктиг айтырыгны шиитпирлээн тоску пленумунуң доктаалын күүседир талазы-биле ажылдап кылган хемчеглер ол районнарның «Тээли», «Большевик» совхозтарда, «Октябрь 30 чылы», «Кара-Хөл» колхозтарда болгаш өске-даа ажыл-агыйларда дыка багай күүсеттинип турарын, аңаа холбаштыр оларда партия организациялары шиитпирлиг хемчег албааныны «Шынның» корреспондентилери медээлээн.

Оон аңгыда чамдык партия организациялары кандыг-бир айтырыгны чугаалашкаш, ол дугайында кончуг эки шиитпирни, бүгү талалыг хемчеглерни ажылдап кылып алгаш, ооң күүселдезин организастаарын уттуптар таварылгалар бар. Ындыг фактыларны Кызылдың Улуг-Хем үлетпүр ыяш ажыл-агыйы черинден, пиво заводундан болгаш өске-даа черлерден көрүп болур. Чижээ, Улуг-Хем үлетпүр ыяш ажыл-агый черинде партия эге организациязы «Социалистиг чарышты организастаарын улам экижидер дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалын чугаалашкаш, тускай доктаалды болгаш 14 кезек чүүлден тургустунган хемчегни хүлээп алган. Оларны амыдыралга боттандырар талазы-биле организакчы ажылды чорутпаанындан хөй нуруузу күүсеттинмээн болгаш саазын кырынга арткан. Ында тус-тус ажылчыннар ортузунга чарышты багай организастаан, ооң дээштиг, үре-түңнелдиг болурунче кичээнгей кошкак. Бо дег өске-даа чижектерни көргүзүп болур.

Бо айтырыгга холбаштыр хөй-хөй партия комитеттеринде болгаш эге организацияларда күүселдениң хыналдазын чорударының тодаргай системазы чок болгаш дээштиг кылдыр организаставайн турар. Ол хамаан чок чамдык СЭКП райкомнары хүлээп алдынган шиитпирлерниң күүселдезин хынаарының талазы-биле контроль карточкаларны безин бижип демдеглевээн болгулаар таварылгалар ам-даа узуткаттынмаан.

Күүселдениң хыналдазы — партия организация бүрүзүнүң организастыг ажылының чугула участогу болур. Оларның ролюн бедидеринге, партияның болгаш чазактың директиваларын болгаш боттарының үндүрген шиитпирлерин боттандырарынга доктаамал дээштиг контрольду тургузары эргежок чугула. Күүселдениң ындыг хыналдазы кадрларны шын кижизидеринге, коммунистерни болгаш активти бедик негелделиг чорукка чаңчыктырарынга, массаның чогаадыкчы идепкейин хайныктырарынга, партияның политиказын боттандырар дээш ажылчы чоннарның сонуургалын улам бедидеринге дөгүм болур.

СЭКП-ниң XXIV съездизи бо айтырыгже база улуг кичээнгейни салган. Съездиге ТК-ның Отчет илеткелинде мынча дээн: «АЖЫЛДАКЧЫЛАРНЫҢ ХУУДА ХАРЫЫСАЛГАЗЫН БЕДИДЕРИНГЕ ПАРТИЯНЫҢ БОЛГАШ ЧАЗАКТЫҢ ДИРЕКТИВАЛАРЫНЫҢ ЭКИ ТУРГУСКАН ХЫНАЛДАЗЫ ЧУГУЛА РОЛЬДУ ОЙНААР». Партия организациялары үндүрген шиитпирлерниң күүселдезин организастаарын болгаш ооң хыналдазын шиитпирлиг экижидер, ол чугула херекти амгы үениң негелдезинге дүүштүр тургузар дээш организакчы болгаш кижизидикчи ажылды улам күштелдирер ужурлуг. Бо ажылга активтиң болгаш коммунистерниң калбаа-биле киришкен турарын, коллективтиг ажылдап кылган хемчеглерни амыдыралга боттандырарынга олар шудургу, идепкейлиг чорууну көргүскен турарын чедип алыр херек. Ооң-биле кады хүлээп алдынган доктаалдарның күүсеттинип турарының дугайын хуралдарга доктаамал дыңнадып берип турары эргежок чугула.

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин боттандырар, тоску беш чылдың ийиги чылының планныг сорулгаларын күүседир дээш шудургу күжениишкинниг ажыл калбарган амгы үеде күүселдениң хыналдазын шын организастаары онза ужур-дузалыг боор турар чүве тейзэде, партия организациялары ону боттарының кичээнгейиниң төвүнге тургузар хүлээлгелиг. Ол болза партия организацияларының ролюн база дайынчы арга-шинээзин бедидериниң бир чугула негелдези, ынчангаш ону амыдыралдың бүгү талаларын хаара туткан тудар кылдыр организастаар ужурлуг.

КҮШ-АЖЫЛЧЫ МЕДЭЭЛЕР

Кызыл тудуг эргелелиниң дашчызы Доңгак Чүлдүм-оол тудугга 13 чыл ажыг ажылдаан. Бо үениң иштинде ол тудугнуң элээн каш мергежилин эки шиңгээдип алган.

Д. Чүлдүм-оол ам дашчының 4-кү разрядын, бызаңчы-бетончиктиң 5-ки разрядын чедип алган. Ол ай санында-ла планын доктаамал ажыр күүседип келген. Бо чылдың январь айының планын 120 хуу күүсеткен.

ЧУРУКТА: Тудугжу Доңгак Чүлдүм-оол.

А. МОНГУШТУҢ фотозу.

Тываның үлетпүрү январь айда

1972 чылдың планныг онаалгаларын хуусаа бетинде күүседир дээш социалистиг чарышта Тываның үлетпүр бүдүрүлгелериниң коллективтеринге январьның баштайгы хүннеринден эгелээш калбарган, ол багай эвес түңнелдерни берген.

Үлетпүр продукциязын бүдүрериниң ай планын 107,3 хуу күүсеткен, ол эрткен чылдың январь айындан 12,9 хуу хөй болган. Чугула продукцияларны бүдүрериниң даалгазын колдуунда ажыр боттандырган. 900 муң киловатт-шак электроэнергияны, 3 муң тонна хомур-дашты, 256 муң кезек тууйбуну, 1,2 муң кубометр демир-бетон кылыгларны, 2,9 муң кубометр дилиг материалдарын, 143 тонна эътти болгаш өске-даа продукцияны пландан ажыр бүдүрген.

Үлетпүр продукциязын сайгарарының планын 104,6 хуу күүсеткен. 1971 чылдың январьда турганындан сайгарган продукцияның хемчээли 15,9 хуу-та өскен. Ай онаалгазындан ажыр 255 муң рубльдиң продукциязын сайгарган.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң даалгазын 106,6 хуу боттандырган. Ол эрткен чылдың январьда чедип алганындан 7,5 хуу ажыг болуп турар.

Техника септелгези

(1972 чылдың февраль эгезинде медээ, хуу-биле)

Районнар	Тракторлар	Аңдазын	Сеялка
Кызыл с/х	64,3	28,6	25,0
Таңды	61,6	57,8	46,6
Барыын-Хемчик	59,3	68,8	67,8
Каа-Хем	57,1	46,0	55,2
Бии-Хем	53,2	56,0	81,6
Эрзин	53,1	37,0	7,5
Чөөн-Хемчик	51,1	61,5	63,9
Тес-Хем	46,8	56,8	46,7
Улуг-Хем	46,7	48,4	58,7
Бай-Тайга	45,6	115,2	91,7
Өвүр	33,3	11,1	81,8
Тожу	32,0	250,0	—
Мөңгүн-Тайга	30,0	50,0	—
Республикада	54,1	55,7	56,3

Февраль 23-те доозар

Республиканың ажыл-агыйларының септелге мастерскаяларында Совет Эвилелиниң 50 чыл оюнга алдаржыткан социалистиг чарыш калбарган.

Шак ындыг чарыш Таңдыда «Межегей» совхозтуң механизаторларын болгаш септекчилерин улам сорук киирген. Олар январьда 15 тракторнуң оруунга 17-ни септеп, белен турарының шугумунга тургускаш, графикти мурнай берген. Мында көдээ ажыл-агыйның кожуг машиналарының септелгезин бүрүн дооскан.

Көдээ механизаторлар тракторлар септелгезин март 1-де доозар дээш хүлээлгезин февраль 23-те — Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң хүнүнде доозарын шиитпирлээн.

Септекчи механизаторлар Александр Суханов, Анатолий Харченко болгаш Виктор Чебодаев олар социалистиг чарыштың мурнакчылары болуп, хүн нормазын доктаамал ажыр күүседип турарлар.

А. КУМАЯК.

Чолаачыларның күш-ажылы

Тоску беш чылдың бирги чылын Кызылдың № 12 автобаазазының коллективи күш-ажылчы чедиишкиннерлиг дооскаш, ол темпини бо чылдың эрткен үезинде кошкатпайн турар, харын улам бедидер сорулганы салган.

Чолаачылар январь айының планныг онаалгазын багай эвес күүсеткен. 65 муң тонна чүъкту сөөртүр турган, 69 муң тонна ажырган азы даалгазын 106,6 хуу боттандырган. Тонна-километр талазы-биле бердинген онаалганы 100,2 хуу күүсеткен.

Чолаачыларның ортузунда социалистиг чарышты дээштиг организастап, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер хемчеглерни дирекция, партия, профэвилел организациялары ап турарындан планныг онаалга чедиишкинниг күүсеттинип келген.

Чолаачыларның ортузунда социалистиг чарышка бирги черни январьда Виктор Богуштуң бригадазы чедип алган. Михаил Чистяковтуң, Трофим Трицынның бригадаларының көргүзүглери эки болган.

Автобаазаның чолаачылары февральдың баштайгы он хонуунуң бердинген даалгазын база күүсеткен.

Л. ПЕРЕВАЛОВА, автобаазада план килдизиниң эргелекчизи.

Эки ажылдаан

Тоску беш чылдың ийиги чылынче кирип тура, Улуг-Хем үлетпүр ыяш ажыл-агый чери бүдүрүлге планын хуусаа бетинде күүседип, Совет Эвилелиниң 50 чыл оюн тепентиг уткуур дээш бедиткен социалистиг хүлээлгени алган.

Берген сөзүнге ээ болуп турарының дугайын чылдың баштайгы айының түңнелдери көргүскен.

Ыяш ажыл-агый чери бүдүрүлге планын 103 хуу, бараанныг продукция сайгарарының онаалгазын 123 хуу күүсеткен. Ыяш диллирер цехте П. Щербининге удурткан бригаданың ажылчыннары эрткен айда коллективке калбарган социалистиг чарыштың тиилекчизи болган.

Чербиниң ыяш белеткээр пунктуунда Ф. Сафоновтуң бригадазы январь айда алган хүлээлгезин бүдүн чартык катап ажыр күүсеткен. Олар февральда оон-даа эки ажылдаарын хүлээнгеннер.

Н. КУЛАКОВА.

Беш чылдың үлүүнге

План күүсеттинген

Кызылдың алгы заводунуң ажыл-ишчилери тоску беш чылдың ийиги чылының планының онаалгазын хуусаа бетинде чедиишкинниг күүседир дээш шалыпчы ажыл-ишти коллективтиң иштинде калбарткан.

Бүдүрүлге январь айда нийти продукция бүдүрер онаалгазын 105,7 хуу күүсеткен. 73 муң рубльдиң продукциязын план ёзугаар сайгарар турган, херек кырында 75 муң рубльдиң эки шынарлыг продукциязын сайгарган. Ол үениң иштинде күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң планын 101,7 хуу күүсеткен.

Заводтуң бригадалар аразында калбарган социалистиг чарыжынга Т. Бекшаеваның, И. Гавриченконуң, П. Казанцеваның удурткан коммунистиг күш-ажылдың бригадалары өскелерден шылгарап, мурнуку одуругга кирген.

Идик кылыр цехтиң ажылчыннары Г. Вендерлых, В. Контратов алган хүлээлгелерин 140—150 хууга күүсеткеш, коллективтиң мурнакчылары болган.

Амгы үеде алгы заводунуң коллективи февраль айының планын чедиишкинниг күүседир дээш шалыпкын ажылдап турар.

А. ВОРОБЬЕВА, заводтуң экономизи.

Күзенчиг аалчылар

Чөөн-Хемчик районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозунуң шээр малы массалыг оолдап эгелээн. Бригадалар төптеринде болгаш хойжу кодааннарда кыштың бо чымыштыг ажылыжиниң үезинде малдың чаш төлүн хорамча чок камгалап алыр дээш дыка хөй көдээ ишчилер ажылдап турар.

Оларны солун оюн-тоглаа, концерттер-биле хандырар дээш колхозтуң агиткультбригадазының кежигүннери сөөлгү үеде көскү ажылдарны кылгылаан. Январьда чеди катап үнүүшкүннүг концерттерни кылып, ам бо хүннерде малчыннарже база катап аалдап үнүшкен.

Клуб эргелекчизи Анна Монгуш көдээ ишчилерге көргүзер концерттиң программазын байдып, оон утка-шынарын бедидип турар.

К. АЛЕКСЕЕВ.

Хоорайның улусчу контроль комитединде

Шынарын бедидер

Тоску беш чылдың баштайгы чылында «Кок-Тей» совхозтуң сүт-бараан фермазының коллективи сүт бүдүрер талазы-биле социалистиг чарышка республикада ийиги черни ээлээн. Элээн хөй саанчылар боттарында быжыглаан бөлүк инектерниң бирээзинден-не 3300—3500 кг сүттү сагган. Ол ышкаш сүт продуктуунуң шынары эрткен чылдап элээн экижип турарын Кызыл хоорайның улусчу контроль комитединиң чоокта болган хуралы үнелеп демдеглээн.

Комитеттиң штаттан дашкаар көдээ ажыл-агый килдизи ук ферманың арыг-шевериинге, сүт продуктунуң шынарынга хамаарыштыр хыналда чоруткан. Сүт саар, кудар саваларны эки чугбас, кедер халат хептерин шеверлевес, инектерниң эмиглерни хыамчалыг арыглавас байдал ам-даа бүрүн чайлаттынмаан. Сагдынган сүттү соодар хемчеглерни багай тургускан, арыг-шевер байдал база четпес.

Бо бүгү четпестерниң база өске-даа таарымчалыг эвес байдалдарының уржуундан эрткен чылын дуглаган сүт продуктуларындан 3,7 тонна сүттү, 0,2 тонна сливканы чемге ажыглап болбас дээш дедир эгиткен. Бо чылын ындыг четпестерни болдурбас хемчеглерни дарый ап чорударын ферманың эргелекчизи Н. С. Пичугинге, зоовeтеринарга ажылдакчыларынга комитет шыңгыы даскан.

ШАЛЫПЧЫ АЙ

Школаларга болгаш культура албан черлеринге оттулар ыяш белеткелиниң шалыпчы айы — Улуг-Хем районда эки чоруп турар. Ылаңгыя Хайыраканның, Үрбүнүң, Иштии-Хемниң школаларының ада-иелери болгаш хөй-ниитизи шалыпчы айны организастыг эгелээн.

Келир өөредилге чылында школага болгаш башкыларга оттулар ыяш белеткели Иштии-Хем школазында ажыр күүсеттинген. Школа хериминиң иштинде 216 кубометр каккан токпакты сөөртүп дүжүрген.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде

ЧОНГА АЧЫ-ДУЗА ЧЕДИРЕРИН ЭКИЖИДЕР

Ажылчы чоннар депутаттарының Кызыл хоорай Совединиң күүскомунуң чоннуң амыдырал хандырылга болгаш чурттлага-коммунал ажыл-агый бүдүрүлгелериниң ажылын удуртуп турарының дугайында оон күүскомунуң даргазы С. Х. Красныйның илеткелин республиканың Министрлер Чөвүлелиниң хуралынга дыңнап чугаалашкан.

Ол чугула адырга холбашкан айтырыгларны күүскомнуң хуралынга удаа-дараа чугаалажып көрүп, тодаргай хемчеглерни ажылдап кылып, ону боттандырарын организастаап. Бо талазы-биле 10 ажыг айтырыгны эрткен чылын күүском хуралынга тургускан. Ачы-дуза чедирер ажылды экижидер талазы-биле хемчеглер дугайында айтырыгны хоорай Совединиң үшкү сессиязынга сайгарып көрген, ооң бүгү адырларының ачы-дуза чедирериниң хемчээлин улгаттырар, күш-ажылды организастаарын экижидер сорулганы салган. Бо бүгү организастыг ажылдар элээн көскү түңнелдерни берип турарын Министрлер Чөвүлели демдеглээн.

Эрткен сезки беш чылда кандыг өскерилгелер болганыл? Амыдыралга ачы-дуза чедирер бүдүрүлгелерниң материал-техниктиг баазазы элээн быжыккан, оларның четкилери калбарган. Чаа тудугларның немешкениниң база эргилерин алгыганының үүселиби-биле ол чедип алдынган. Сески беш чылда чоннуң амыдырал хандырылгазының 3 комбинадын, хепти чагыг ёзугаар дараар болгаш бүдүүр ательени, ажылчы чоннар боттары хандыртынарының аргазы-биле хеп чуур черни, Баа-Хем суурда чунар-бажыңныг болгаш хеп чуур черлиг комбинатты, амыдыралга ачы-дуза чедирериниң өске-даа бүдүрүлгелерин туткан болгаш ажыглалга киирген.

Бир аңаа 1967 чылда республика найысылалынга ажылчы чоннарның бот-хандыртынылгазының аргазы-биле хепти чуп алыр чаңгыс-даа чер чок турган болза, амгы үеде оларның саны үш четкен. Бирээзин эрткен чылын ажыглалга киирген. Шак септелгеге мастерлерни чаңгыс черге ажылдаар кылдыр мөөңнээни оларның күш-ажылының бүдүрүкчүлүүн, септелгениң шынарын бедидер аргазын берген. Черби суурга чоннуң амыдырал хандырылга комбинадын туткаш, ажыглалга киирген. Күңгүртүг суурда чоннуң амыдырал хандырылга комбинадының адыры ажылдап турар. Көдээниң чонунга ачы-дуза көргүзериниң хемчээлин өстүрүп, үре-түңнелдиг ажылдаарынга ол улуг ужур-дузалыг.

Хоорайда канализациялыг, тоң одалгалыг, суг дамчылар черлиг, газтыг коммунал-чуртталга бажыңнарының саны көвүдеп турар. 1971 чылда чуртталга бажыңнарының капитал болгаш үүрмек септелгезин элээн организастаан. 336 муң рубльдиң капитал септелгезин кылыр планныг турган, херек кырында 382 муң рубльди ол сорулгага шиңгээткен. Өске-даа ажылдарны организастап чорутканы найысылалдың чонунуң амыдырал хандырылгазының хөгжүлдезиниң перспективаларын боттандырарынга идигни берген. Эрткен беш чыл иштинде амыдыралга ачы-дуза чедирериниң хемчээли 4,3 катап өскен.

Ынчалза-даа Кызыл хоорайда чонга ачы-дуза чедирериниң бүдүрүлгелери ажылчы чоннуң херээлелин ам-даа ырак четпес хандырып турар. Хүлээп алыышкын пунктулары эвээш, чоннуң амыдырал хандырылгазы болгаш чуртталга-коммунал бүдүрүлгелериниң материал-техниктиг баазазының хөгжүлдезиниң темпизи кошкак. Суг дамчыдылгазының, канализацияның тудуунга болгаш электрочеткилерни чаартып кылырынга көрдүнген акша-хөреңгини чыл бүрүде шиңгээдип албайн турар.

Чоннуң амыдырал хандырылга черлериниң ажылын хоорккүүском болур-чогууру-биле контрольдавайн турарындан продукцияның шынары куду болур чоруктар бар, хандырылганың культуразы чогуур деңнелге четпейн турарын Министрлер Чөвүлели демдеглээн.

Чоннуң амыдырал хандырылга комбинады, дааранылга фабриказы, чунар-бажыңныг болгаш хеп чуур черлиг комбинат ачы-дуза чедирериниң чамдык хевирлеринге планын күүсетпээн.

Амыдырал хандырылга черлери ачы-дуза чедирериниң чаа хевирлерин кошкак нептереткен. Коллективтерниң ажылдакчыларының ортузунга социалистиг чарышты, кижизидилге ажылын, мергежил бедидериниң техниктиг өөредилгезин кошкак организастаан. Ооң түңнелинде күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээр, арагалаар, ажылга үнмес азы оон озалдаар, ажылчы чоннарның негелде-херээлелин көөрде ёзу барымдаалаар чоруктар бар.

Чоннуң амыдырал болгаш чуртталга-коммунал хандырылгазын хөгжүдер талазы-биле Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чамдык доктаалдарын хоорккүүском кончуг кошкак контрольдаан болгаш ажылды кошкак удурткан. Хоорай Совединиң күүскомунуң даргазы С. Х. Красныйның кичээнгейин өлче угландырып, чоннуң амыдырал болгаш чуртталга-коммунал хандырылгазын экижидер база хөгжүдер талазы-биле чоокку үеде тодаргай хемчеглерни ажылдап кылгаш, боттандырарын аңаа Министрлер Чөвүлели даскан.

Тараа будүрерин көвүдедири кәдзэ ажыл-агыйда кол сорулгаларнын бирээзи бооп, мурнуку хевээр артпышаан. Бистин тараа талазы-биле хереглеливис чыл келген тудумна өзуп турар. Бис чүгле аъшчем эвес, харын база мал чеми тарааны ынчаар айтып турар бис, мал ажылын дүрген хөгжүдеринин эргежок чүгүлээын барымдаалаташ, мал чеми тарааны будүрерин калбартыр ужурлуг бис».

(СЭКП-нин XXIV съездиниң партия ТК-ның Отчёт илеткелиндек).

Бистин районувус Таңды-Уланын эдектеринде чаптылган тараалаң, калбак-делгем хөвуларлыг. Оон девискээринде механизастаттынган коллективтиг ажыл-агыйлар — улуг-улуг совхозтар, колхозтар болгаш күрүнеңиң Дуржулга станциязы бар. Партияның болгаш чазактың хүн бүрү көргүзүп турар материал-техниктиг дузазынга даянып алгаш, районуң ажыл-ишчилери чыл бүрү эвээш эвес тарааны будүрүп, Төрээн чурттуң шыгжамырынче киирип келген.

СЭКП-нин XXIV съездизиниң тараа будүрер талазыбиле айтышкынның амыдыралга боттандырбышаан, тоскү беш чылдың бирги чылында район бо талазы-биле базала чамдык өөрүнчүг түңнелдерни чедип алган. Агаар-бойдустуң таарымча чок байдалдары турза-даа, эрткен чылын Таңдының тараажылары нинтээи-биле тараа культураларының гектар бүрүзүнден-не 11,6 центнер дүжүттү өстүрүп алган. Ынчангаш олар социалистиг хүлээлгезин күүседип, күрүнеге 37816 тонна тарааны саткан болгаш планын 105,7 хуу күүседкен. Оон мурнундагы чылдынга бодаарга, район 722 тонна тарааны хөйнү будүргөн. Оон-биле кады район эки шынарлыг үрезинни болгаш мал чеминге хереглээр тарааны бүрүн уруп алган.

Бо бүтү болза районуң партия, совет болгаш ажылагый органнарының чоруткан организакчы болгаш политмассалыг хемчегленииң база бүтү ажыл-ишчилериниң, бирги эдлчегде тараажыларның кызымак шудургу күш-ажылының түңнелинде чедип алдынган.

Бар аргаларны болгаш курлавырларны четче ажыглаар болза, биске түңнелдер оонда-даа бедик болур дээрзин дужулга бадыткан турар. Чижээ, «Межегей» совхозтуң № 3 хову бригадазы (бригадири Ленин орденниң эдлекчизи П. А. Ермолаев) эрткен чылын 2310 гектар черниң бир гектарындан-на 17,8 центнер дүжүттү өстүргеш, ажаан алган. Бир эвес районуң ажыл-агыйлары чер ажылының культураазын улам бедидип, агротехниканы шын сагыш тургаш, эң Ермолаевтиң бригадазы дег ажылдаан болза, улам-на хөй тарааны будүрер, эвээш эвес орулганы оон ап болур деп чүве тодаргай-дыр.

Маңаа эрткен чылдарда кылдынган түүлдериниң хөй сан-түңүн, фактыларын сайгарбайн, тараа будүрерин көвүдедир дээш тоску беш чылдың ийиги чылында биске түңүлыларыл, ам бо талазыбиле кандыг айтырыгларже кичээнгей салып турарыл, ол дугайын чугаалап керейн. Районуң ажыл-агыйлары тоску беш чылдың ийиги чылында бедик дүжүт дээш демиселди эрткен чылын-на эгелээн. Дуржулганың коргузүп турары-биле алырга чазын удур аңдарып тараан шөлдерге бодаарга, чайын белеткээн болгаш күзүн аңдаран черлерден 2—3 центнер дүжүттү немей ап болур. Ынчангаш колхозтар болгаш совхозтар айтырыгның бо талазынче улуг кичээнгейни салып, эрткен чайын 36700 га, а күзүн 37262 га черни аңдарган.

Ол болза бо чылдың дүжүдүнге таарымчалыг салдарны чедирер. Чүге дээрге ынчаар аңдарып белеткээн черлерниң хөрзүнү бодунга шыкты эки кадагалаар, бок үүштерге удур демиселди чорударынга, чазын тараа культураларын чажып тарыырынга таарымчалыг болур. Бо ажылды «Тиилелге», «Россия» совхозтар, «Революцияның чалбыыжы» колхоза бо чугула ажыл-херекти багай эвес организастаан.

Хөрзүнүү хаттың үрээр чоруу шөлдериниң үнүш-дүжүткүр болурунга улуг шаптыкты таварыштырып турар. Аңаа удур демиселди күштелдирер сорулга-биле кодээ ажыл-агый эртеминиң, мурнакчы дуржулганың ачызыбиле шөлдерни дилиндектеп тарыырының системазын ажылдап кылган, ону сөөлгү чылдарда республикада, бистиң Таңды районда калбаабиле ажыглап турар. Ылангыя Дуржулга станциязынын, «Тиилелге», «Межегей» совхозтарның, «Коммунизмниң херели» колхозтуң кара хөрзүнү эвээш, элезин колдаан хову талазында тараа шөлдеринде ол система ажыглаттынып турар. Ындыг арга-биле амгы үеде районда 36 муң гектар черни чарып, ажыглап турар.

Бо чылдың чаагай дүжүдүнүң үндезинин салыр дээш шудургу ажыл-хөректер биске энир чылын-на эгелээнин үстүнде чугаалаан болгай бис. Маңаа шинтпирлиг кол түүл эки шынарлыг үрезинни арыглап белеткээри, техниканы чогуур ойүнде септээри, механизатор кадрларны четчелеп белеткээри эргежок чугула. Районнуң партия, ажыл-агый органнары бо айтырыгларны соңгаарладып болбас сорулга кылдыр тургузуп келген. Бистиң ажыл-агыйларывыс четчир санныг үрезинни уруп алган. Ам ону арыглаарын доозар, үнүүчел шынарынга чедир ажылдап кылыр ажылдарны агровомнарның удуртулгазы-биле чорудуп турар. Үрезинн арыглаары «Коммунизмниң херели», «Революцияның чалбыыжы» колхозтарда, «Межегей» совхозта шапкын чоруп турар. Ынчалза-даа «Тиилелге», «Россия», «Элегес» совхозтар бо талазы-биле ажылды кошкак чорудуп, графиктен озалдап турар. Ол ажылдың темпизин дүргедетпишаан, кызыл-тас үрезинниң 80 хуузун I болгаш II класстың деңнелинге чедирер сорулганы партия райкому болгаш райкүүскомнуң кодээ ажыл-агый киддизи ажыл-агыйларның мурнунга салган.

Техника септелгезиниң талазы-биле сентээр ужурлуг тракторларның 70 ажыг хуузу септеттингеп. Ынчалзажок мында бергедеп турар чүве чүл дизе, артык кезектерниң чедишпейн турары болур. Оон уржуундан септелге аажок саадаар, механизаторлар ажыл чок аңаа-турар таварылгалар бар. Ынчалзажок район техниканың бүтү септелгезин март 25-те бүрүн доозар сорулганы салган.

Часкы, күскү сезоннуг ажылдарның үезинде бистиң районга 300 ажыг механизатор немей хереглеттинге бээр. Ол айтырыгны шинтпирлээри-биле Балгазының профессионал-техниктиг училищезинде 90 кижини өөредип, Дуржулга станциязы болгаш «Межегей», «Тиилелге», «Элегес» совхозтарда 4 ай хуусаалыг курогарны ажыткан.

Районга чыл бүрүде чанчыл болган «Чер ажылының бедик культуразы» дээш деп социалистиг чарышты организастап келген. Тоску беш чылдың бирги чылында ыңдыг чарыштың түңнелин чоокта чаа үңдүрген, ында кирген 20 негелдеги районда 7 ажылагыйлар күүседип, чаржын келгени тодараттынган. Дуржулга станциязы, «Межегей» совхоз (директорлары В. С. Сапелкин, В. А. Кожушко, партком секретарлары Н. Ф. Стригин, В. Ч. Кара-оол) аңаа тиилекчилер болган. Ол чарышты бо чылын база үргүлчүлээр.

Амгы үеде партия организацияларының партийжи политиктиг ажылды ажыл-ишчилер ортузунга улам калбарып турар. Тараажы бүрүзүнүң, бригада, ажыл-агый бүрүзүнүң хүлээлгелерин ылавылап көргеш, колхозтарның болгаш совхозтарның ажыл-ишчилериниң болгаш тускай эртемниглериниң ниити хураадларынга бадылаан.

Партия райкому «Эң эки хову турлаа» деп көрүлдени чорударын шинтпирлээн. Ол ышкаш районда тараалаң улуг ажыл-агый —«Тиилелге» совхозта часкы гарылгага белеткелдиң канчаар чоруп турарының дутаймда айтырыгны чоокку үеде СЭКП райкомунуң бюрозунга чугаалажырын планнаан. Часкы хову ажылдарының үезинде парторганизацияның бүрүзү политмассалыг ажылдарны тускай план ёзугаар чорудар. Агитаторларның болгаш политинформаторларның база партия эге организацияларының секретарьларының бир хүнүн семинар-чөвүлел хуралын тарылга эгелээр бетинде эрттирерин планнап турар. Көдээ ажыл-агыйның эң чугула кампания ажылдарының үезинде хову турлагларынга агиткультбригадаларның ажылын улам идепкейжидер сорулга-биле апрель айда оларның көрүлдезин чорударын чарлаан.

Тоску беш чылдың ийиги чылында районнуң чер ажылының ажылдакчыларының мурнунда улуг, харыысалгалыг сорулгалар салдынган. Ону чоокта чаа мурнакчыларның слёдунга тодараткан. Ында **тараа шөлүнүң гектар бүрүзүнден 12 центнер дүжүттү алырын, оон ниити будүргезин 90.000 тонна чедирерин, 38100 тонна тарааны күрүнеге садарын көрген. Ол ышкаш картофельдин гектар бүрүзүнден 90 центнерни алыры, погааның бир гектарындан-на 135 центнерни алыры бистиң хүлээлгевисте көрдүнген.**

Партия организациялары болза, даандырган ажыл-херек, планныг сорулганы күүседири дээш коллектив бүрүзүнүң, тараажы, механизатор бүрүзүнүң харыысалгазын бедидер, оларның ортузунга калбарган социалистиг чарышты улам дээштиг, үре-түңнелдиг кылдыр организастаар, бүгү партийжи политиктиг ажылды үениң негелдезинге дүүштүр тургузар хүлээлгелиг. Бистиң чемгерикчивис — черни чөп ажыглап, оон культуразын улам бедидип, агротехниканы бүрүн сагып тургаш, чер ажылын улам хөгжүдүшаан. Таңдының тараажылары СЭКП-нин XXIV съездизиниң тараа будүрерин көвүдедир дугайында салган сорулгаларын күүседиринге толептиг үлүүн кирип шыдаарлар.

Д. ООРЖАК,
СЭКП Таңды райкомунуң бирги секретары.

КОМПЛЕКСТИГ БРИГАДА, ООҢ АЖЫЛ-ХЕРЭЭНДЕН

СЭКП Каа-Хем райкомунуң, райкүүскомнуң чанында совхозтарның, колхозтарның хойжу бригадаларында болгаш бода мал фермаларында байдалды хынап көөр болгаш херек апарганда чорудар хемчеглер ажылдап кыляр комплекстиг бригада ажылдап турар. Бригалада районнуң албан черлеринин удуртукчулары болгаш специалистери хаара туттунган.

Чоокта чаа бригаданын кежигүннери колхозтарның, совхозтарның малчыннарынче үнүүшкүн кылып, кыштаглаашкынынын байдалы-биле танышкан. Бо удаада каш кижи «Ленинчи орук» колхозка чораан бис. Колхозка чеде базривиске партком секретары эш О. Наксыл-оол бисти уткуп хүлээп алган. Секретарьдан кыштаглаашкынның байдалын айтырывыс.

— Понедельникте кыштаглар кезип чордум, байдал чүгээр-дир, боттарынар көре бээр силер, мен орук баштап чоруптайн — дээш, эш Наксыл-оол кадарчыларның чагыткан солуннарын, журналдарын савалап алды.

Кышка колхоз эки белеткенгеш, кыштаглаашкынны организастыг эрттирип турарын билир бис. Кажаа-хораа эки чылыглаттынган, мал чеминиң курлавыры кыштаг бүрүзүнде бар, кадарчыларның хандырылгазы эки. Малчыннар коданнарын кыштан хүр ажырар, чаш төлүү чидириг чокка камгалап алыр дээш күженииишкинниг ажылдап турарын мурнундагы үнүүшкүннерде көрген бис.

Хар-биле шыптынган шаттар, тейлер араазы-биле ынайбээр чоруп турган машиналарның изи-биле чоруп ора Аргалыгга кыштагга келдивис. Ында ийи кодан хөй кыштаглап турарын партком секретары оруккa чугаалаан чүве. Ол коданнарын кадарчылары С. Сарыг-оол болгаш О. Маңзыр-оол-биле чугаалажып, малдын байдалын, кадарчыларның хандырылгазын айтырын билип алган бис. Сиген, сула, саваң болгаш өске-даа мал чеми бар, малдын байдалы эки болду. Чаш хураганнар тургузар клетказарны кылып алган, кажаа иштинге төгер кургаг өдек бар. Бо коданнарда оолдаашкын эгелевээн. Кадарчыларга чурт иштинин болгаш лаштыкыда болуушкуннар дугайында бесела кылып бергеш чоруптувус.

Узун-Бутта мурнакчы хойжу И. Самбуу биле Д. Очуроол оларның аалынга келдивис. Коданнары хүр-чаагай кыштап турарын кадарчылар биске тайылбырлап бердилер. Негежде хомудалдар чок болду. Тоску беш чылдың бирги чылында Н. Самбуу төрүүр 100 хойга онааштыр 113 хураган алган, бир хойдан 3 кг дүк кыргып алыр тургаш, 3,7 кгны кыргаш, социалистиг хүлээлгезин ажыр күүседкен. Оон коданында ам 500 ажыг аныяк хой бар. Мурнакчы хойжу 15 чыл иштинде хой кадарып келгеш, эрткен чылын хураганнар хүлээп алгаш, кыштагладып турар. Аныяк малдын ажаалда-техээлдезин сонуургап айтырдывыс.

— Хураганнарывыстың деңзилдези эки, амдыызында арып баксыраап азыралда кирген чүве чок, ынчалза-даа арай кошкак хенчелерге немелде чемни берип турар бис, кыштан онча-менди ажырар дээш кызыдып-ла тур бис—дээш, Самбуу коданын биске коргустү. Күш-денгилдези кошкаан чангыс-даа хураган өскербедивис, шупту-ла силиг-чаагай, тодуг, сергек болду. Кадарчылар-биле байырлашкаш, хаптыкан чылдыындан улуг. Бараанның демир-бетон бүдүрери 2,4 катап, бараанның продукция белеткээри 3 катап өзер. Ол бүгү бисти демниг болгаш күженииишкинниг ажылдаарынче кыйгырып турар. Салдынган сорулгаларны күүседиринге «Тыва тудуг», «Тыва көдээ тудуг», «Тыва суг тудуг» трестернин, оларның организацияларының эвээш чагыглар киирип турары биске шаптыктап келген. Эвээш чагыглар бээринин хараазындан хөй продукция будүртүнмейн, планныг даалгалар күүседиринге чамдык хожудаашкынны болдуруп турар.

Күш-ажылды эртемге үндезилеп организастаарының хемчеглерин ажыглаарынче сагыш салып турзувусса-даа, ол талазы-биле хожудаашкыннар хөй. Ол хемчеглерниң аразында сырый харылзаа ам-даа тургустунмаан. Ажыы-биле чугаалаарга. чүрүмчүттүнмаан. КЭО планнарын комплекс аайы-биле боттандырып, оон ажыктыын бедидип, экономиктиг ажылды чогуур деңнелге тургузарын чедип алыр сорулгалыг бис.

А. КОКОРЫШКИН,
комбинатта улуг экономист.

Ажыктыг семинар

Сарыг-Сеп суурга районнуң колхоз, совхозтарының, школа, амнелге, албан, организацияның черлериниң профэвилелдер ажылдакчыларының ийи хонук хуусаалыг семинары болуп эрткен. Бо семинарны ССРЭ-ниң тургустунганындан бээр 50 чыл оюнга болган ССРЭ-ниң профэвилелдериниң XV съездизинге белеткелдер-биле холбаштыр организастаан.

Ону облпрофчөвүлелдиң ажылдакчылары эртиргеп. Семинарның киржикчилери ажылының дуржулгазын солушкан.

Ч. АРТЕМОВ.

ЧАА БУДҮРҮЛГЕНИҢ КИЖИЛЕРИ ЧУГААЛАП ТУР

ДЕМНИГДЕ КҮШТҮГ

СЭКП Төп Комитединиң социалистиг чарышты организастаарын улам экижидер дугайында доктаалын удуртулга боллуруп ажылдаарынче кичээнгейни күштелдирген бис. Аңаа үндезилээш социалистиг хүлээлгелериниң негелделерин хүлээп алырының практиказын экижиктен. Техниктиг чогаадылгаже, бар курлавырларны болгаш аргаларны эң эки ажыглаарынче ажыл-ишчилерни хандыкшыткан.

Ынчангаш ажыл-ишчилериниң күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле үнелеп билир апарганы ажыл-херек-биле бадыткаттынып турар. Кысказы-бие, эрткен чылдың даалгалары ажыр күүсеттинген. Бо чылың баштайгы айында цехтер ген-деги ажылдаан. Бот-боттарын социалистиг чарышче кыйгырышканы эки түңнелди берген. Хептээр цех мурнунда хожудаашкынзан үштупуп, харын-даа бирги черни ээлээн. Хептекчилер айда продукция будүрүп үңдүрер кол онаалгазын январь 20-де 123 хуу күүсеткен. 800 кубометр демир-бетон белеткээр кол онаалгазын олар 985 кубометр чедир кылган. Ай төнчүзүнге чедир планнан ажыр база хөй ажыл кылдынган.

Эрткен чылдың төнчүзүнде бирги черни ап келген арматура цегиниң түңнелдери базала эки.

Демир-бетон болгаш арматура аймаан бедик шынарлыг белеткээринге төлептиг үлүүн киирип турар бедик мергежилдиг кижилер бисте эвээш эвес. Арматура кылыкчызы Владимир Маркелов, компрессор тургузугларының машинизи Владимир Каванов, бетонщик Балы Чорбаа дээш, кымнарны чок дээр. Мурнакчыларывыстың хөй кезии коммунистер болгаш комсомолчулар. Будүрүлгениң цехтеринде коммунистерден 18 кижи, комсомолчулардан 25 кижи бар курлавырларны шын ажыглап, күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаарынче, күш-ажылдың будүрүкчүлүүн бедиреринче чугула кичээнгейни салып, камналга чурумун шынгыы сагыырынга төлептиг салыышкынны киирип турар.

Комбинаттың ажыл-ишчилериниң өөредилгезинче, культурлуг дыштанылгазынче сагыш салырын партия, профэвилел, комсомол организациялары холга алган. Политиктиг билиглерниң өөредилгезинден ангыда, экономиктиг билиглернин үндезинниерин өөренир болгүмнү тургускан. Ында ажылчыннардан болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылардан 25 кижи өөренип турар. Коммунистиг күш-ажылдың школазында арматура цегинден 25 ажылчын хаара туттунган. Бетон хоюдуу белеткээр цехтиң ажылчыннары политиктиг билигниң үндезиннерин өөренип турарлар. Бо бүгү өөредилгелер коллективтиң кижилериниң билигмергежилин бедидеринге дузалап, бедик шынарлыг продукцияны белеткеп үңдүрерине идигни берип турар. Ол ышкаш техниктиг билиглерниң кичээлдерин база организастаан. Будүрүлге хуралдары, тематиктиг кежээлер, специалистер хүнү, культурлуг дыштанылга кежээлери коммунистиг ёзу-биле чурттап, шалыпчы ажылдаарынга дузалап турар.

Бир демниг ажылдап турар коллективтиң күженииишкинниг чоруу мурнувуста салган сорулгаларны шалыпкын күүседиринге улуг идигни берген. Бо чылдың январь күш-ажылчы базымнарның айы болган. Комбинат 128 муң рубльдиң бараанныг продукциязын будүрерин 132 муң рубльге, продукция сайгарарын 100,8 хуу күүсеткен. Чыып-эптээр демир-бетон болгаш арматура кылырының даалгазы база айытканынган ашкан.

П. КУРЧЕНКО,
партия организациязының секретары.

Ажыл шулуудаан

Кызылдың тудуг материалдарының комбинады республикага чүрттелга тудуун хөгжүдер талазы-биле коскү черни удавас өзүлээр апаар. Ук комбинат 1971 чылдың марттан эгелеп аныяк республиканың үлетпүр будүрүлгелериниң бирээзи болу берген. Баштайгы чылдың күрүне планы чедиишкинниг боттанган. Аңаа хамаарыштыр чамдык чижектерни көрээлидер.

Натура-биле көргүзерге, 6 муң кубометр демир-бетонну, 4 муң кубометр бараанныг бетонну болгаш 500 тонна бараанныг арматураны будүрүп үңдүрер планны биске берген турган. Херек кырында 6281 кубометр демир-бетонну, 7197 кубометр бараанныг бетонну, 380 тонна арматураны белеткээн. Комбинат чылда 1135 муң рубльдиң бараанныг продукциязын будүрүп, планны 175 хуу күүсеткен. Ол белеткээн продукцияның сайгарылгазы 142 хуу болган. Ол хире эки көргүзүглүг турза-даа, комбинат акша-хоренги талазы-биле чамдык бергедээшкинге таварлажып келген. Оон болу бергенининң бир чылдагаанны болза, «Тыва тудуг» трест комбинаттың белеткээн демир-бетон кезектери-биле 129 квартиралыг чүрттелга бажыңын тударынга белен эвес болганыдыр. Оон үжурунда 233 муң рубльдиң продукциязы кандыг-даа сайгарылга чокка складка үр үеде чыткан. Баштайгы чылда күш-ажылдың будүрүкчүлүүн бедидер талазыбиле чамдык чедиишкинниглиг болган. Бир ажылчын-на 4161 рубльдиң продукциязын будүрери планнаттынып турган. Ол көргүзүг 6775 рубль болуп, 126 хуу четкен.

Баштайгы айларда цемент, арматура кылыр демир аймаа болгаш өске-даа чугула чигээт-биле чедир хандыртынмайн келгениниден анаа туруушкунар болгулаан. Ажылчыннарның алыр шалыңының түңү эвээш болуп, материалдыг сонуургал чавыс деңнелге турган. Ол бүгү бергелерни ажып эртип, будүрүлге чорудулазында четпестерни чоорту чайлаткан бис. Хептээр, арматура болгаш бетон хоюдуу белеткээр цехтериниң ажылчыннарының күш-ажылының будүрүкчүлүү эрткен чылдың июнь айдан бээр өзүп эгелээн. Баштайгы айларда бир ажылчынның ажылдаан ажылдамын 340 рубль турган. Чоорту ол көргүзүг 560 рубль чедир өскен. Кол цех бүрүзүнде күш-ажылдың төлевирин кылганын барымдаалап төлээринче болгаш акша шанналы тыпсырынче шилчиткен.

1971 чылда шалың фондузундан 23,2 муң рубльди акша шанналының төлевиринге чарыгдаан. Чаа будүрелгеге күш-ажылдың будүрүкчүлүүн бедидер дээш хол-биле кылыр чамдык ажылдарны механизастаарын болгаш цехтерни автоматчыдарын чедип алган. Бо хүннерде комбинатты техниктиг депшилгениң делгем оруунче киирип, оон күчүлүг механизмнерин ажылдадырын, долузу-биле автоматтыг башкарылгаже киреринге чедип алган. Чогаадыкчыларның 23 хире саналдарын ажыглаан. Оон чылда 10 муң рубльдиң экономиктиг эффектизин алган.

1972 чылда будүрүлгениң ажыктыын бедидеринче, комбинаттың күчү-күжүн долузубиле шингээдип алыр сорулга салган бис. Күш-ажылдың будүрүкчүлүүн эрги чылдынга деңнээрге, 3,5 хуу, бараанныг продукцияны белеткээрин 1,8 катап остүрери, 2.100 муң рубльдиң продукциязын сайгарары, 80 муң рубльдиң оруягазын ажыглын көрдүнген. Ол бүгү даалгаларны күүседири камналга чурумун сагыырындан, чогаадыкчы аргаларны ажыглап, демниг ажылдаарывыстан хамаараар.

Бо чылдың планнары эрткен чылдыындан улуг. Бараанныг демир-бетон будүрери 2,4 катап, бараанныг продукция белеткээри 3 катап өзер. Ол бүгү бисти демниг болгаш күженииишкинниг ажылдаарынче кыйгырып турар. Салдынган сорулгаларны күүседиринге «Тыва тудуг», «Тыва көдээ тудуг», «Тыва суг тудуг» трестернин, оларның организацияларының эвээш чагыглар киирип турары биске шаптыктап келген. Эвээш чагыглар бээринин хараазындан хөй продукция будүртүнмейн, планныг даалгалар күүседиринге чамдык хожудаашкынны болдуруп турар.

Күш-ажылды эртемге үндезилеп организастаарының хемчеглерин ажыглаарынче сагыш салып турзувусса-даа, ол талазы-биле хожудаашкыннар хөй. Ол хемчеглерниң аразында сырый харылзаа ам-даа тургустунмаан. Ажыы-биле чугаалаарга. чүрүмчүттүнмаан. КЭО планнарын комплекс аайы-биле боттандырып, оон ажыктыын бедидип, экономиктиг ажылды чогуур деңнелге тургузарын чедип алыр сорулгалыг бис.

А. КОКОРЫШКИН,
комбинатта улуг экономист.

ИДЕГЕЛ БАР

Бедик деңнелдиг-биле механизастаттынып, автоматчыттынган будүрүлгеге ажылдаарга күш-ажылывыс будүрүкчүлүг болуруп эскерип, магадап-даа турар-дыр бис.

Мен бо комбинаттың хептээр цегинде ажылдап турар мен. Ынчангаш цехтиң дугайын кысказы-биле чугаалап керейн. Мында ийи ээлчегде шупту 40 ажылчын бар. Бистин ажыл кылыр шөлүвүс делгем. Адаанда. үстүнде болгаш ол, бо талаларында автомат-биле башкартынар механизмнериң дузазы-биле бажыңнар тударынга хереглээр будүн ханаларны, өрээлдер кырының шывыгларын болгаш өске-даа чугула кезектерни белеткеп үңдүрүп турар бис.

Ол бүгүнү чүүден будүрүп турарыл? Бир дугаарында, арматура кылыр демир херек. Ону белеткээн соонда цемент, элезин, сай, керамзит холушкактыг бетон холуксааны тускай хептерге кудуп хептээр. Ону кургадып кадыргаш, белен продукцияны складче дужаары база биске хамааржыр.

Амдыызында бир хүүде-ле 70 кубометр бетон аймаан белеткеп турар бис. Бистиң белеткеп үңдүрген 3,5 кубометр бир ханавыстың деңзизи 1100 кг чеде бээр.

Техниктиг депшилгениң күчүзүп ажыглап, демниг ажылдаанывыстан эрткен чылдың даалгазы ажыр күүсеттинген. Бо чылдың баштайгы айының планын январь 20-де 120 хуу күүсеткен бис. Бедик шынарлыг продукция будүрериниң чарыжында эрткен чылда бирги черни ап шыдаваан бис. Чаа чылдан эгелеп элээн бедик темп-биле чоруп турар-дыр бис. Ай эгезинде хуралывыска бар курлавырларны эки ажыглаарынче кичээнгейни салып, харын-даа бирги черни алырып даанган бис. Ол күзелдин будерининң бүгү-ле аргалары бардыр.

Чаа алган хүлээлгелеривис дугайында каш сөс. Комбинатта партия, профэвилел организацияларының удуртулгазы биле социалистиг хүлээлгелеривистиң негелделерин белеткеп, ону коллективтиң хуралынга бадылаан, чараштыр бижээш, цехтерде аскылаан. Бистиң цех чыл даалгазын декабрь 23-те дооскаш, плавдан ацгыда 52 муң рубльдиң бараанныг продукциязын будүрүп үңдүрер. Даалгавыс улуг. Ынчаза-даа ол күүсеттине бээринге бүрүн идегелдиг бис.

Б. ЧОРБАА,
комбинатта хептээр цехтиң ажылчыны.

СПЕЦИАЛИСТИҢ ХҮНҮ

Түдуг материалдарының комбинадынга специалистиң хүнүн организастап эрттирбишаас. Ол хүнну республиканың Эртем-техниктиг информациязының бажыңы биле комбинатта техниктиг чогаадылганың чөвүлели демнежип эрттирген. Аңаа түдуг материалдар будүрүлгезинге күш-ажылды эртемге үндезилеп организастаарының бүгайын кол тема кылдыр алган.

Ол хүнүң ниити белеткели-даа эки, аңаа ажыл-ишчилер-даа хөй келген. Кызыл-булуңнуң ханаларын темага хамаарышкан плакаттар, кыйгырыглар-биле шимээн. Күш-ажылды эртемге үндезилеп башкарарынга хамаарышкан 60 гире номнарны болгаш өске-даа янзы-бүрү хевирниң дептержизештерин шилип ап, столдарга делгээн. Аңаа комбинаттың бүгү цехтеринден 70 ажыг ажылчыннар болгаш бригадирлер, инженер-техниктиг ажылдакчылар киришкен.

Инженер Агния Бочегурова, А. С. Пушкин аттыг библиотеканың библиографтары Таисья Скобеева, Капило Кыго ыяр темага хамаарыштыр кандыг номнарны шилип алырын сүмелээн.

Шапкын деңзүлдеге совет эртем-техниканың мурнакчы дуржулгазын будүрүлгеге колбаа-биле неперединиң бо аргазын моон соңгаар-даа организастап, чижектер-биле холбаан тайылбырларны кылып турарын маңаа киришкен бригадирлер, ажылчыннар саналынга чугаалап, аңаа билип алган чүүлдерин ажыл-херээнге ажыглаар сорулганы салганнар.

ЧУРУКТА: специалист хүнүнүң киржикчилери техниктиг литератураларны шилип ап турар үеви.

Б. СУВОРОВ,
комбинатта техниктиг чогаадылга чөвүлелиниң даргазы.
Н. СИРОТИННИҢ фотозу.

ДЕПУТАТ БОДУНУҢ СОҢГУКЧУЛАРЫНДА

Улуг-Хем районуҢ Хайыракан соҢгулда округундан Тыва АССР-ниҢ Дээди Советинге депутат Чамгыр Эник бодунуҢ соҢгукчулары-биле ужурашкан.

Тыва АССР-ниҢ Дээди СоветиниҢ үшкү сессиязынга 1971—1975 чылдарда бистиҢ республиканыҢ улус ажыл-агыйының хөгжүлдезиниҢ Күрүне планын, 1972 чылда улус ажыл-агый планын бадылап чугаалашканын депутат тодаргай чугаалаан. СЭКП-ниҢ XXIV съездизиниҢ Директиваларын болгаш ССРЭ-ниҢ Дээди СоветиниҢ сессиязының шиитпирлерин амыдыралга боттандырар, ССРЭ-ниҢ тургустунганынган бээр 50 чыл оюнга бүгү талазы-биле төлептиг ужуражыр улуг сорулга «Улуг-Хая» совхозтуҢ ажыл-ишчилериниҢ мурнунда салдынганын соҢгукчуларга чугаалаан. Ооң-биле чергелештир соҢгукчуларның чагыгларынга хамаарыштыр дыҢнадыг кылган. Депутаттың чугаазын соҢгукчулар улуг сонуургал-биле кичээнгейлиг дыҢнаан.

Ужуражылга хуралынга Д. Доспан, Д. Кара-оол, Б. Кимоол, Ю. Барлыков болгаш аске-даа эштер санал берген. Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың бүгү-ле үүвени кижиге, кижиниҢ чазагай чорүүнга бараалгадып турарынга өөрүп четтиргенин олар илереткен.

СоҢгукчулар боттарының дилег-чагыын депутатка бергеннер. Хайыракан суурга аъш-чем магазинин немей тургузарын, салбырда машина гаражының капитал септелгезин кылырын, Хайыракан биле Шагаан-Арыг аразынга автобус аргажылгазын доктаамал тургузарын, Хайыракан сес чыл школазының капитал септелгезин чорударын болгаш Эъжим, Демир-Суг болгаш Сөнек малчыннарынга автолавканың график ёзугаар доктаамал барып турарын соҢгукчулар күзеп, бо талазы-биле дузалажырын депутаттан дилээн.

О. ТАВАА.

"ШЫННЫҢ" ПОЧТАЗЫНДАН

ОЛЧАЗЫ АРБЫН

Таңды районда «Тиилелге» совхозтуҢ хойжузу Ооржак Балдыпы-оол .тоску беш чылдың ийиги чылында чүс төрүүр хойга онаалтыр 110 хураганны менди өстүрүп алыр деп бедиткен хүлээлгени алган.

ХойжунуҢ сөзү ажыл-ишкә карышпайн турар. Ол баштай төрээн 240 хоюндан 265 хураганны менди камгалап алган. Хүн бүрүде малчынның олчазы арбыдап турар. Ийистеп турар хойларның саны көвүдээн.

К. АЛЕКСЕЕВ.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

Даштыкы аалчының сөзү:

Акы-дуҢма найырал

Улан-Батор биле Москваны акы-дуҢма найыралдың сырый харылаалары холбаштырып турар деп, МАР-ның парламент бөлүүнүҢ даргазы Ц. Пунцагноров СЭТА-ның корреспондентизинге чугаалаан. Ийи найысылалдың чурттакчыларының, ийи чурттуҢ ажылчы чоннарының харылзааларын чылыг болгаш чүректиҢ хаҢзындан деп чугаалап болур.

Москвага аҢ-не баштай 40 чылдарның эгезинде чораан мен. Ынчаарда Москва амгыы ышкаш ыракта-ла ындыг эвес турган. Хоорайның кыдыы СоколдуҢ болгаш ЛужниктерниҢ девискээри турган боор.

Дайын сөөлүндеги чылдар совет найысылалды чаарткан. Хөй чурттарга чораан болганымда амгы Москва каас-шинининҢ болгаш таарымчалыының талазы-биле делегейниҢ эҢ эки дээн хоорайларындан дудак чок дээрбин бүзүрээр мен. Хамыктың мурнунда тудугнуҢ калбак хемчээлдерин демдеглеге чогуур. Катай алыр болза бүдүн хоорай болур чаа-чаа кварталдар болгаш микрорайоннар чыл бүрүде тургустунуп турар-дыр. Метрополитерки сагындырбайн барып болбас. АҢаа деҢнежир метрополитен чок.

Москваның тудугжулары улусчу МооллуҢ найысылалын чаарты тударынга база аажок улуг дузалажыны көргүзүп турарын демдеглээри Улан-БаторнуҢ чурттакчызы меҢээ өөрүнчүг. Чоокта чаа мында микрорайон ажыллага кирген. Москваның № 3 тудуг трезинiҢ ажылчыннары болгаш специалистери ону туткан. Бежен муҢ гире хижи чаа бажыҢнарже көжуп кирген бо микрорайонда амыдыралга болгаш дыштакырынга бүгү чүве бар. Чуртталга бажыҢнарының чанында болбаазыраҢгай магазинкерни, школаларны, уруглар садтарын, кинотеатрны болгаш спорт шөлдерин кылган.

БистиҢ найысылалдарның найыралы — МАР-ның болгаш ССРЭ-ниҢ улустарының аразында акы-дуҢма харылаалардың бир яныы көрүнчүү. БистиҢ республиканың догуннап келген чылдарында Совет Эвилели социалистиг киитиледи туругзарынга ак сеткилдиг калбак дузаламчыны көргүзүп келген болгаш көргүскен. Совет кижилериҢ киржилгези-биле моол черге он-он заводтар болгаш фабрикалар тургустунган, көдээ ажыл-агыйның баазазы быжыккан, культура объектилерин тудуп турар. Чүс-чүс моол оолдар болгаш кыстар совет дээди өөредилге черлеринге эртем-билизни чедип ап турар.

Ийи чурттуҢ парламент кежигүннери моол-совет найыралга боттуг салымыкының киирип турар. БистиҢ парламент бөлүктериниҢ аразынга делегацилар болгаш ажыл дуржулазын солчуру доктаамал болу берген. Делегей ареназынга бис тайбыҢның болгаш социализмниҢ эрге-ажыктары дээш сырый каттыжыышкын-биле туржуп турар бис.

СОВЕТ ДЕЛЕГАЦИЯ ПАРИЖТЕ

ПАРИЖ. (СЭТА). ВЦСПС-тиҢ секретары П. Т. Пименов баштадыр совет делегация Индий-Кыдаттың улустарының тайбыҢы болгаш хамаарышпас чоруу дээш бүгү-делегей ассамблеязының ажылынга киржири-биле Парижте чеде берген.

ШИИТПИРНИ КҮШ ЧОК БОЛДУРГАН

НЬЮ-ПОРК. (СЭТА). Парлалганың, радионуҢ болгаш телевиденииниҢ төлээлекчилеринге Анджела ДэвистиҢ интервью бээрин хоруп турар шиитпирни Калифорнияның шиитккечизи Р. Арнасон хойнитининҢ ыйышкынынга таварышкаш аргажоктан күш чок болдурган.

Ынчалза-даа хорутдалда коммунист-биле парлалга төлээлекчилериниҢ ужуражыр дугайында айтырыгны шиитпирлэрин «Сан-ХосениҢ кара бажың чагыргазынга бүрүн дагзырын» шиитккечиниҢ доктаалында баш бурунгаар айыткан. Мынчангаш кара бажың чагыргазы парлалга төлээлекчилери-биле Анджела ДэвистиҢ ужуражырын херек кырында контроль чок кызыгаарлаар эргени база катап алган.

Эллсбергке шаҢнал

НЬЮ-ПОРК. (СЭТА). «Вьетнамда америк политиканы шинчилээр талазы-биле юристерниҢ комитеди» бодунуҢ тургускан национал шаҢналын патриотчу ажыл-херөө дээш эртем-шинчилел «Рэнд корпорейшинниҢ» консультантызы чораан Дэниел Эллсбергке тыпсырын шиитпирлээн. Д. Эллсберг, бодунга кыжанган база бир айыыл турда-ла, АКШ-тың Индий-Кыдатта политиказын сойгалап турар чазак документилерин парлалгага үндүрери-биле дамчыдып берген.

Д. Эллсбергти шаҢнаар дугайында комитеттиҢ Нью-Йоркка болган хуралынга чаҢгыс үн-биле хүлээп алган шиитпиринде демдеглээни болза, эрге-чагыргаларның суд ончүкчоҢгээзининҢ айыылынга таварышкан аныяк эртемденийиҢ эрес-дидим чоруу бедик патриотизминиҢ илерели болур болгаш америк улустуҢ эрге-ажыктарынга дүгжүп турар.

Дерзии үүлгедиглер

ХАНОЙ. (СЭТА). Январьда АКШ-тың ужар чүүлү ВДР-ниҢ девискээринче 152 удаа халдаан болгаш сырый чурттакчылыг районнарже 858 орттендирер бомбаны, буаундулуг болгаш шарик бомбалардыг 55 контейнерни октаан. Вьетнамда америк империалистериниҢ шериг кемниг үүлгедиглерин истеп хынаар талазы-биле комиссиянның дыҢнадынында ол дугайын чугаалаан. АКШ-тың ужар чүүлү ВиньлиниҢ районнуҢ, КуантриниҢ, ХатиниҢ, Нгеан. Тханьхоа, Сонла болгаш ХоабиниҢ можуларны бомбалаан. АКШ-тың «В-52» дээр бомбалакчы самолёттары Хыонглан общинаның девискээрин, КуантриниҢ можунуҢ чамдык сууларын моонцөөшкин-биле 16 удаа бомбалап, өлүм чедирер 1410 тонна чүүгүн октаан деп, дыҢнадыгда айыткан.

Ынчаарга Бенхай хемден мурнуу талада турар америк артиллерия болгаш АКШ-тың чедиги флодунуҢ шериг корабльдери демилитаризастаан зонаның соҢгу талазында Виньсон, Виньхуанг болгаш Виньзианг көдээ суурларыны каш удаа бооланн.

Январьда америк самолёттар ВДР-ниҢ девискээриниҢ агаарынга разведка ужудуушкуннарын муҢ хире удаа кылган деп, америк империалистериҢ кеминг үүлгедиглерин истеп хынаар талазы-биле комиссия база демдеглээн.

Чугаалажып эгелээн

БОНН. СЭТА-ның корреспондентизи Ю. БорисовтуҢ дамчытканы болза:

ГФР-ниҢ бундесрады (барыын-герман парламентиниҢ областар палатазы) Совет Эвилели болгаш ПУР биле ГФР-ниҢ керөөлерин бадылаар дугайында хөөйлулар төлевилелдериниҢ баштайгы номчулгазын чугаалажып көөрүн эгелээн. Бундесраттың эрге комиссиязынга болгаш даштыкы херектер комиссиязынга хөөйлулар төлевилелдерин ооҢ мурнунда-ла чугаалажып көрген. Эрге комиссиязы ук керөөлер конституцияга төрүшпес деп бодаалы илергейлээн. Даштыкы херектер комиссиязы керөөлерни деткинр деп саналдаан болгаш оларны бадылаарынга удур кандыг-даа дадагалзаашкынларны көдүрбезин бундесраттка сүмелээн шиитпирни хүлээп алган.

Ам бадылаарының парламент чурумун ёзугаар ийи хөөйлу төлевилелин бундесраттың плепарлыг хуралынга чугаалажып турары ол. Ынчалза-даа амгы үе-чадада ооҢ бодалы шиитпирлиг ужурдуаалыг әвес. Бундесрат ийи хөөйлу төлевилелин бодунуҢ түҢнел саналы-биле кады бундестагка шилчидип бээр. Мынчангаш керөөлерни бадылаарының талалакчыларының болгаш удурланыкчыларының араазында кол демисел бундестагка, барыын-герман парламентиниҢ ийиги палатазынга калбарар.

ХДЭ/ХСЭ-ниҢ оппозиция блогунуҢ удуртулгазы Совет Эвилели болгаш ПУР-биле ГФР-ниҢ керөөлеринге хамаарыштыр бодунуҢ хоозун политиказын үргүлүлевишаан. Бундесраттың хуралының эгелээрнинге мурнуда оппозиция блоктуҢ удуртулгазы бо керөөлерге холбаштыр «чигзинишкиннериҢ» болгаш «тайылбырларын» чаа эдептиг дацызын киирген.

Великобританияда багжыларның ниити-национал ажыл соксадыышкыны үргүлүлевишаан. Ажыл соксатканнар куш-ажылдың аар-берге байдалдарынга, ажыл төлевириниҢ чавыс деҢнелинге, шахталарда ажылдарның айыыл чок болурун хандырар талазы-биле чогуур хемчеглерниҢ чогунга удурланыш турар. 1947 чылдан бээр албыг муҢ беш чүс ажыз шахтёрлар өлген, а 38 муҢ кижи кемдээн болгаш бертик-бежед болган.

ЧУРУКТА: бир-ле электростанция чанында англи ажылчыннарның пикеттери. *«МОРНИНГ Стар»—СЭТА-ның фотохрониказы.*

Чазаныкчы

Чадаана хоорайда амыдырал хандырылга комбинатының чазаныкчызы Л. Монгуш районда сураглыг кижилерниҢ бирээзи. Оон бүдүрүп кылган стол, сандайы болгаш бажың иштинии өске-даа херекселдери районнуҢ албан черлеринде, колхозтарында, совхозтарында тарай берген.

Чазаныкчы-биле чоокта чаа ужуражы бергеш, ажыл, амыдыралын айтырып, элээн хөөрештим. Үргүлчү-ле чазанылга кылып, хөй үүлдерни бүдүрүп чораанын чугаалады.

— Шагдан тура-ла чазанылга кылып, албан черлеринге әдилел үүлдер кылып келген мен. Комбинатка ажыллаала он чыл ажа бердим. Бо аразында бодумнуҢ билир шаамбиле чазанылга кылып келдим. Коллектив күш-ажылымны үнелеп турарынга чоргаарланыр мен — дээш, Лопсан Дойнаевич чазап турган чүвезин шыгаай туткулаап. хаарыылдай берди. Дадаазын дег кончуг чуга чоҢгулар шөйлү берген бадып турду.

Бажың иштиниҢ әдилел үүлдери — стол, сандай, шкаф болгаш өске-даа эт-херекселдерни чазанылга мастерскаязында бүдүрүп турар. Хөй аныяктарны Монгуш чазанылгага өөредип каан. ОоҢ өөреникчилери С. Очур-оол биле Ю. Патпит-оол олар үш дугаар разрядты чедип алган, башкызы-биле кады ажылдап турарлар. Оларның чазап кылып турар ажылдарын хынап, четпестерни илереткеш, канчаар хаарылдап, эптеп кылырын айтып берип турарын мастерскаяга чорааш көрдүм.

Мастерскаяның чазаныкчылары планныг даалгаларны болгаш социалистиг хүлээлгелерни ажыр күүседип турарлар. Л. МонгуштуҢ назы-хары дөгүй берген болза-даа холу туттунгур, бодунуҢ-даа, өөрүнүҢ-даа кылып турган үүлдерин шыгаап көргенде бичиилээ хажыышкынны көрүп каар. Лопсан Дойнаевич эрткен айның бүдүрүлге планын 115 хуу күүсеткен.

Д. МОНГУШ.

Солун кежээ

Каа-Хем районнуҢ «Тиилелге» колхозунуҢ клубунга массалыг кежээ болурун баш бурунгаар чарлап каан турган. КежээниҢ ады «Чаа төрүттүнген кижи». Клубка чоҢ эндере чыглып келген. Тускайлап каан олуттарны чаа божаан иелер эзелекпен.

Кежээни Ильинка көдээ СоветтиҢ депутады, башкы З. Шумова ажыткаш, социалистиг ниитилелге төрүттүнген чаа кижилерни өстүрүп мандыларын, коммунизминиҢ келир үедеги тургузукчулары кылыр кижизидип өөредир дугайын чугаалаан. Чаа божаан иелерге хлеб-дус тутсуп, байыр чедирген.

Чаа төрүттүнген уругларга ада-иелери, төрелдери аттар берген соонда, көдээ СоветтиҢ күүскомунуҢ секретары Е. Тактан чаштарга төрүттүнгенинин хереченилерин байырлыг телеграммалар бижээн открыткалар-биле катай тывыскан. Пионерлер чаа төрүттүнгеннерниҢ келир үезинге турасказаткан шулуктерни номчуп күүсеткеш, оларны ораап каан ак чооргаларның кырынга кызыл галстуктарыны салыптарга клубка адыш часказшкыннары диҢмирей берген.

Чаа божаан иелерге хереженнер чөвүлелиниҢ даргазы Е. Бортникова байыр чедиргеш, бичии чаштарны эки өстүрүп, культурлуг кижизидерин, күш-ажылга, эмыыралчуртталгага улуг чедиишкиннерлиг болурун күзээн. Кежээ улуг политиктиг утка шынарлыг, солун болуп эрткен.

К. СРАТ-ООЛ.

Талдыг-Чул-Аксында

«Сүт-Хөл» совхозтуҢ Ишкин салбырының малчыннары кышка белеткелиг киргеш. кыштаглаашкынны организастыг чорудуп турар. Кажаа-хораа чылыг, мал чеминин курлавыры кыштаг бүрүзүнде бар.

Салбырның коданнарынга оолдаашкын февральын ийиги чартыында тулуктей бээр. кадарчылар чаш хураганнар хүзээп алырынга хынамчалыг белеткенип турар. Хураган тургузар клеткалар кажааларда кылынган, печкаларны септеп белеткээн. Оттулар курган ыяш. кажаа иштинге төгөп өдек бар.

ИшкининиҢ малчыннарының садыг хандырылгазы мурнунда чылларда хиреллиг турган. СовхозтуҢ дирекциязы Сүт-Хөл рабкооптуҢ баштаар чери-биле хүгүрушкаш. эрткен чылын Талдыг-Чул-Аксында магазин ажыткан. Үлетпүр болгаш аҢш-чем бараннарны үзүктелбейн кээп турар. Кадарчылар ам ырак черлерже чорук кылбайн, хереглелерин магазинден садып ап турар апарган. Чоокта чаа 4 трактор мал чемнери болгаш хереглел бараннарын 30 тоннаны чедирип келген. Суланы, хусту коданнарга хувазаган, чедирген.

СовхозтуҢ дирекциязы, салбырның баштаар чери бо чылын Талдыг-Чул-Аксынга мал эмнелгезинин пунктузун тударын планнаан. Тулуг ыяжын кезип белеткеп каан. кадарчы бүрүзү 6 чудукту февраль 21-ге чедир тулуг кылыр черге чедирер хүлээлге алган.

Салбырның малчынары коданнарын кыштан хүр ажырар, чаш хураганнарны чидириг чокка камгалап алыр дээш күжениишкинниҢ ажылдап турарлар.

С. ТЮЛЮШ.

Хөй үүлге мастер

Барыын-Хөмчик районнуҢ Дөн-Терек 8 чыл школазының электриги М. Доржу школага күш-ажыл кичээлдери эрттирип, ур чылга ажыллап келген. Ам школаның электрикмеханиги.

Доржу харганнаар талазы-биле шаанлап гура сураглыг чораан. Кежээ ажыл-агый машиналарының артык кезектерин кылыр. шооча. бижек. суглук, эзенги, эзер. үүген дерилгези болгаш темирден өске-даа хөрекселзер кылырынга. радио. шак септээринге мастер кижи.

Школага күш-ажыл кичээлдери эрттирип, башкылап чораан лыка хөй школачыларны бодунуҢ меогежилинге өөредип каан. РайоннуҢ школачыларының күш-ажыл кичээлдеринге кылган үүлдериниҢ район делгелгезинге Дөн-Терезин школазының өөреникчилериниҢ кылган үүлдери бирги. ийиги черни ап келген.

Электрик болгаш күш-ажыл башкызы коммунист Монгуш ДоржунуҢ назы хары дөгүй берген болза-даа школала электриктеп ажыллавышаан, Дөн-Терезиннин ураң үүл болгүмүнүҢ ажылынга идепкейлиг киржип турар. Хылдыг хөгжүмге ойнап. сыгыртып. хөөмейлей бээрге көрүкчүлер азыыл часкап. катап ойнаарын дилей бээр. Дөн-Терезиннин бот-тывынгыр эртистериниҢ база бир кол ойнакчызы Монгуш Дуктүгоолович болуп турар.

А. ДОПЧАА.

Бүгү-делегей ассамблеязы

Индий-Кыдаттың улустарының тайбыҢы болгаш хамаарышпас чоруу дээш бүгү делегей ассамблеязы бөгүн Версальга эгелээр. Бо ассамблея болза делегейниҢ хөй-ниитининиҢ эҢ улуг болгаш хөй киржикчилиг шуулганнарының бирээзи болган турар. 75 ажыг чурт боттарының делегацияларын ассамблеяга киржири-биле чорудар. Индий-Кыдатка тайбыҢ дээш туржуп турар бүгү национал хөй-ниити организацияларының төлээлери Версальга келир. ДелегейниҢ 30 ажыг улуг организациязының, ооҢ иштинде ПрофзвилелдериниҢ Бүгү-делегей федерациязының, Демократтыг херөөженнериниҢ Делегей федерациязының, Демократтыг аныяктарның Бүгү-делегей федерациязының, ХерөөжеппериҢ болгаш хосталга дээш Делегей лигазының болгаш өске-даа хөй-хөй организацияларның төлээлекчилери ассамблеяның ажылынга база киржир.

Ам болур ассамблеяга хөйниитининиҢ ол хире улуг сопуургалы шуут билдингир. Бо шуулганны делегейге чугула ужур-дузалыг болуушкун кылдыр санап турары чоптуг. Ол ассамблея америк агрессорларга удур демиселди чорудуп турар Индий-Кыдаттың улустары-биле делегейниҢ эҢ-сеткил каттыштырылгазының чүгле күүлүг корулдези болур әвес, эҢ-сеткил каттыштырылгазын эҢ дээштиг болгаш ажыктыг болдурар төлээде кандыг чаа хевирлерни тып болур дугайында айтырыгны ацаа база чугаалажыр дээн.

Варшава КерөөзиниҢ киржикчилери күрүнелериниҢ Политиктиг консультативтиг комитединиҢ чоокта чаа Прагага бооп эрткен чөвүлел хуралы Индий-Кыдатта АКШ-тың агрессиязының үргүлүлел турарынга холбаштыр тускай медегелелди үлээп алган. Индий-Кыдаттың улустары-биле боттарының, эҢ-сеткил каттыштырылгазын улам идепкейжидер деп тайбыҢның болган бүгү-ниити айыыл чок чоруктуҢ эрге-ажыктары эргим үнелиг кижилерни ол документиге кыйгырган. Бо кыйгырыгны бүгү диптерде калбаа-биле үүлдүүзүнген. Америк интервентилерге болгаш оларның чалчаларынга удур Индий-Кыдаттың улустарының маадырлыг демисели деп-шилгелиг бүгү кижи төрелгетенниҢ ниити херөөге бараан болуп чурар деп чүвени тайбыҢга, ынакшылдыг күштер билип турар. Делегей ареназынга тайбыҢныҢ болгаш деп-шилгениҢ күштериниҢ, реакцияның болгаш дайынның күштериниҢ аразында чоруп турар аажок улуг тулчуушкуннуҢ чардынмас кезиин ол маадырлыг демиселдеп олар көрүп турар. ОоҢ ужурунда тайбыҢны болгаш деп-шилгелиг тарының демиселин шиитпирлиг болгаш чугаа чок деткинри амгы үениҢ мурнакчы, революшчу бүгү күштериниҢ шуут интернационалчы хүлээлгези болуп турар.

Кажан Вашингтон хөй-ниитининиҢ бодалын аймаазырадырын, херектиҢ ужурун Индий-Кыдатта «дайынны кызырын турар» дээр кылдыр коргүзөрин оралдажып турар үеде Индий-Кыдаттың улустарының тайбыҢы болгаш хамаарышпас чоруу дээш бүгү-делегей ассамблеязы чыылган. Ассамблеяның база бир чугула сорулгазы болза бо чулчуруушкуннарның мегезин тоҢчүзүнге чедир сойгалаары болур. АКШ ол дайынын узамдыктырарын, бодунуҢ шиитпирин Индий-Кыдаттың улустарынга догээрин, чоннуҢ көөр хөөн чок чалча ёзу-чурумнарын эрге-чагыргага хевээр артырарын оралдажып турар дугайын фактылар чугаалап турар-дыр. Вьетнам Демократтыг Республиканы араатанзыг ёзу-биле бомбалаарын Катгышкан Штаттарның үргүлүлеп, «вьетнамчыдылга» дээр политиказынга кордал салып, Лаоста болгаш Камбоджада дайын чорудулгаларын калбартып турары ол дугайын база хереченип турар.

«Вьетнамчыдылга» дээрге массалыг өлүрүкчү чорук, албадал лагерьлерни, хамаатыны чоннуҢ күчүлээшкин-биле шолуп көжүрери. Мурнуу Вьетнамның тайбыҢ чурттакчыларынга удур террорнуҢ болгаш дерани үүлгедиглериҢ эҢ-не араатанзыг арга-методтарын ажыглаар дээни ол-дур дээрзиҢ хереченип турар бадыткалдар улам четчири-биле бар. Январь 25-те Вашингтон Мурнуу Вьетнамга тайбыҢ таарыштыр шиитпирлээшкинни чедип алырынче утландырган дээр «сес үүлдең тургустунган чаа планын» чарлаан. ДелегейниҢ хөй-ниитизи ол америк планның ужур-утказын четчир экизи-биле билген. Херек кырында ол дээрге дайынны уламчылаарының планыдыр. ВДР-ниҢ чазаа бо хоозун планны хүлээп албазын болгаш эрткен чылдың июль 1-де Мурнуу Вьетнам Республиканың Революстуг түр чазаанның чеди үүлдең тургустунган саналын чугаа чок деткип турарын шиитпирлиг медегелээн. Чоокта чаа МВРниҢ Революстуг түр чазаа бо саналдыы чаа тайылбырларын кылып, вьетнам таланың чагай күзелин болгаш туружуунуҢ шынныын бүгү делегейниҢ мурнунга база катап көргүскен.

АКШ-тың чазаа Вьетнамда агаар дайынын болгаш бүгү дайын чорудулгаларын соксадыр, бодунуҢ шериглерин болгаш шериг техниказын бүрүн үндүрериниҢ тодаргай хүҢүн айтыр, Мурнуу Вьетнамда бүгү шериг баазаларын дүжүрер ужурлуг деп, МВР-ниҢ Революстуг түр чазааның ол тайылбырларында чугаалаан. Мурнуу Вьетнамның политиктиг айтырыын таарыштыр шиитпирлээрине хамаарыштыр кандыгыл дизе, АКШ-тың чаа мурнуу-вьетнам чоннуҢ бот шиитпираеттинер эргезин херек кырынга хүндүлеп коор, амгы сайгон «президент» Нгуен Ван Тхиеу албандан доп-дораан дүжер ужурлуг. Сайгон администрация бодунуҢ дайынзырак политиказындан ойталаар, бодунуҢ күчүлээшкин аппарадын доп-дораан тарадыр, политика талазы-биле хоругдаттырганнарны хостаар, чонга демократтыг эргелерни болгаш хосталганы магадылаар ужурлуг. Бо ийи кол айтырыгның талазы-биле дугуржулга Мурнуу Вьетнамга тайбыҢче орунгу ажыдар ийик.

Ынчалза-даа ВашингтоннуҢ туружу вьетнам улустуҢ бо ылангтыг болгаш чайгылыш чок туружундан үндезини-биле ылгалыш турар. СайгоннуҢ чалча армиязы американнарны солуур төлээде четчир күштүг аргаанда, азы чугаалажышкыннарга вьетнам улус америк албадаашкынының аайынга кирер болза, чүгле ынчаарга Вэшингтон бодунуҢ шериглерин үндүреринге чөптээрежир. Индий-Кыдаттың улустарының боттарының салым-чолун боттары тодарадыр дүрүм ёзугаар эргелерин америк саналдар шынында кызагдап турар. Оларның дүрүм ёзугаар эргелерин боттандырбас болза Индий-Кыдатта тайбыҢ чедип алдынмас.

Совет хөй-ниити Индий-Кыдаттың улустарының тайбыҢы болгаш хамаарышпас чоруу дээш бүгү-делегей ассамблеязынга нэнг байырын чедирип, америк агрессияга удур демиселчилериниҢ бүгү делегей фронтузуун калбартырынга болгаш идепкейжиринге тайбыҢга ынакшылдыг бүгү күштер-биле кады дузалаарынга белеп, Индий-Кыдаттың черинден сөөлгү америк солдат үнмээн шаанда ол демиселди чорударынга белеп.

В. ХАРЬКОВ, СЭТА-ның тайылбырлакчызы.

БАЙДАЛ ЭКИ

Малдың баш санын өстүрериниҢ чыл планын чедиишкинниг күүседир төлээде, чаш малды чидириг чокка камгалап алыр ужурлуг. Бо талазы-биле Чоон-Хемчик районнуҢ малчыннарының коргүзүглери кончуг эки болуп турар. Ында ажыл-агыйларның амгы үеде төрээн 21538 хоюндан 21647 хураган камгалап алдынган.

ОоҢ иштинде «Чыраа-Бажы», «Алдан-Маадыр» совхозтарда эҢ-не хөй хөй оолдаан.

К. МААДЫ.

Челябинск область. Уралдың чүък автомобильдеринге база бир чаа модель немешкен. Миасста Уралдың автомобиль заводунга «Урал-375-СН» дээр машинаны чогаадып бүдүрген. Ону улус ажыл-агыйының чүъктерин сөөртүрүнге ажыглаар. Машинаның бүгү үш өөзэ башкарыкчы.

Эки оруктарга 18.4 тонна, а чамдык-берт участоктарлыг оруктарга 12.5 тонна чүъкту сөөртүр. Шакта 64 километр дүрген маңнаар.

ЧУРУКТА: «Урал-375-СН» деп автомобиль.

Б. КЛИПИНИЦЕРНИҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

МААДЫРЛАРНЫҢ ЧАГААЗЫ

КАЗАНЬ. (СЭТА-ның корр.). Баштайгы беш чылдарның маадырлары Алексей Стахановтуң, Иван Гудовтуң, Петр Кривоностуң, Мария Виноградованың, Александр Бусыгинниң чагаазы Каманың автозавод тудуувунуң тудугжуларынга келген. Раис Салаховтуң монтажчылар бригадазының хүн бүрүнүң даалгаларын ажыр күүседиринче угланцырган инициативазын, а ол ышкаш Виктор Деребизов, Михаил Никишин, Кашаф Халитов, Рафик Сабирзянов, Люция Шамаутдинова, Виктор Филимонов оларның бригадаларының болгаш өске-даа мурнакчы коллективтерниң чаржыр дугайында чарган күш-ажылчы кериээзин баштайгы беш чылдарның маадырлары изин-биле чүүлдүгзүнген.

Ынчангаш чоокку үеде тудуг бистиң чуртувуста көзүлбээн темпилер-биле эгелээр: хүн бүрүде тудугжулар бүдүн чартык-ийи миллион рубльдиң ажылын күүседир.

ОЛИМПИАДАНЫҢ ЧЕДИГИ ХҮНҮ

САППОРО. (СЭТА-ның корреспондентилери). Кышкы Олимпий оюннарының чедиги хүнүнде хөй маргылдаалар болган. Херээженнерниң 1500 метрге коньки маргылдаазынга америк аныяк кыс Диана Холам тиилээн. Оон шагы — 2 минута 20,85 секунда. Бо удаада бистиң дээре дээн конькичивис 28 харлыг ленинградчы Нина Статкевич Диана Холам-биле кады маңнааш, оран чок чыдып каап, чүгле алдыгы черни ээлээр ужурга таварышкан. Ийиги болгаш үшкү черлерни Голландияның конькичи кыстары Стин Баас-Кайзер болгаш Атье Кейлен-Деелстра олар алган. Капитолина Серегина тоску, Людмила Саврулина 14-кү черни ээлээн.

Биатлончуларның маргылдаазы улуг кичээнгейни болдурган. Делегей чемпиону Александр Тихонов, делегей чемпиону чораан Виктор Маматов болгаш өске-даа хоочун спортчулар аңаа киришкен. Ынчалза-даа бистиң алдарлыг спортчуларывыс бо удаада улуг аштырыышкынга таварышкан. Спорттуң бо хевиринге бирги черни Норвегияның Тронхейм хоорайда шаглаа Магнар Сольберг ап, алдын медаль-биле шаңнаткан. Ол 20 км черни 1 шак 15 минута 55,50 секундада эрткен, кара бөолаарынга ийи катап часкаш, торгаалды алган. Ийиги черде ГДР-ниң спортчузу Хансойрг Кнауте, үшкүзүнде швед Ларсу-Ерану Арвидсон. Тихонов дөрткү черни ээлээн. Ол, кара бөолаарынга үш катап часкаш, алды минута торгаалды алган. Виктор Маматов чедиги черде.

Ынчангаш 20 километрге маңнавышаан, кара бөолаарынга совет биатлонистер чаңгыс-даа медаль албаан. Бир эвес Тихонов баштай бөолааш, чүгле чаңгыс миллиметр кудуаткан болза чемпион болур турганын специалистер илереткен. Ам биатлончуларга хамаарыштыр чаңгыс идегел — эстафетага эки киржири болур. Бистиң оолдарывыстың маңнаары эки улус, ынчалза-даа кара адарынга ам база чазар болза хамык чүве бүдүлганы ол.

Совет хоккейжилер үшкү ужуражыышкынны АКШ-тың командазы-биле эрттирген. Бистиң командавыс 7:2 санга тиилээн. Шайбаны: Мальцев — ийини, Блинов, Харламов, Викулов, Зимин, Цыганков олар киирген. Оюнну ийиги чээрби минутазында элдептиг таварылга болган. Цыганков шайбаны октаарга ону америк хоккеист Сандерс бодунун хаалгазынче «үдеп» киирипкен.

Эр улустуң фигурлуг чуңгулаашкынга чаңгыстап маргыжар демисели эгелээн. Делегей болгаш Европа чемпиону Ондрей Непела (Чехословакия) ыңай-ла күүседир програмнага бирги черни алган. Ийиги черде Патрик Пера (Франция) болгаш үшкү черде Сергей Четверухин чоруп турар. Владимир Ковалев чедиги, Юрий Овчинников он бешки черлерде.

САППОРО. (СЭТА). 50 километрге болган хаак маргылдаазында Норвегияның төлээлекчизи Пэал Тилдум тиилээн, алдын медальды алган. Оон шагы 2 шак 43 минута 14,75 секунда. Ийиги черни оон чаңгыс чер чурттуу Магне Мюрму алган. 30 километрге Олимпий чемпиону Вячеслав Веденин дистанцияны 2 шак 44 минута 00,19 секундада эрткеш, үшкү черни ээлеп, хүлер медаль-биле шаңнаткан. Федор Симашов сески черни алган.

САППОРО. (СЭТА). Коньки-ге 500 метрге херээженнерниң чидиг спортчу демиселинге Анне Хеннинг (АКШ) тиилээн. Омск чурттуг студент Вера Краснова ийиги черни, а Людмила Титова үшкү черни тус-туузунда ээлеп, мөңгүн, хүлер медальдарның эдилекчилери болган.

САППОРО. (СЭТА). Италияның дагдан бадар хаакчызы Густаво Тоени улуг слаломга тиилээн, Олимпий оюннарының чемпиону болган. Ол, 1130 метр узун, 77 хаалга тургускан черни 3 минута 9,62 секундада эрткен.

ЧАДААНАГА МАРГЫЛДААЛАР

☆ **МЯЧИЛИГ ХОККЕЙ.** Чөөн-Хемчиктиң шилиндек командазы болур «Сүт-Хөл» совхозтуң хоккейжилери Улуг-Хемниң «Улуг-Хая» совхозтуң спортчулары-биле ужурашкан. Аңаа сүт-хөлчүлер 3:2 санга удуп алган.

Чөөн-Хемчик районнуң школаларының аразынга мячилиг хоккейге бирги чер дээш маргылдаага 6 команда киришкен. Ийи хүн үргүлчүлээн спортчу демиселдиң түңнелинде Чадааның № 2 школазы тиилээн. Ийигизин—Чыраа-Бажы, үшкүзүн—Бора-Тайга школазының өөреникчилери ээлээн.

☆ **ХОСТУГ ХҮРЕШ.** Чадааның болгаш Кызыл хоорайның школачыларының хостуг хүрешке эш хуузунуң ужуражылгазы болган. Деңзи аайыбиле Ховалыг Чимит-оол, Сергей Монгуш (ийилээ Чадаана), Сергей Маргыка, Валерий Төгүс-оол, Алексей Куулар, Валерий Токарев (шупту Кызыл) олар бирги черни алганнар.

Кызыл школаларының мөгелери эш хуузунуң ужуражылгазынга тиилекчи болган.

☆ **ШЫДЫРАА.** Районнуң башкыларының шыдыраа талазы-биле чемпионун илередири-биле маргылдааны организастаан. Орта 15 шилиндек спортчу киришкен.

Ийме ортумак школазының башкызы Оңдар Алдын-оол шыдыраага өскелерден мергежилдиин көргүзүп бирги черни алган. Балган Ламаш-оол (Элдиг-Хем), Оңдар Биче-оол (Бора-Тайга) ийиги, үшкү черлерни ээлээн.

☆ **ХААК.** 10 километрге хаакка маңнаарының маргылдаазын башкыларның ортузунга чорудкан. 17 шыырак хаакчыларның иштинден Бажын-Алаак ортумак школазының төлээзи Монгуш Тадар-оол 40 минутада хамыкты мурнай келгеш, тиилеп үнген. Ийме школазының башкызы Ховалыг Алдын-оол ийиги черни алган.

М. ДАШ-ООЛ,
районнуң күш-культура болгаш спорт комитединиң даргазы.

ДОШКА ДЕМИСЕЛ

Тээли суурнуң катогунга мячилиг хоккейге Барыын-Хемчик болгаш Бай-Тайга районнарының кодээ спортчуларының чыынды командалары ужурашкан. Барыын-Хемчиктиң спортчулары хоккей ойнаарының талазы-биле удурланыкчызындан артык мергежилдиг болганындан 7:5 санга утказ, тиилелгелиг чапа бергеннер.

С. ИРГИТ.

Культурада болуушкуннар

ЮБИЛЕЙГЕ АЛДАРЖЫДАР

Тываның күрүне филармониязының коллективиниң хуралы партия обкомунуң болгаш культура министерствоузунуң харыысалгалыг ажылдакчыларының киржилгези-биле чоокта чаа болуп эрткен.

Ырның болгаш танцының «Саян» ансамблиниң 1971 чылда чоруткан бүдүрүүге, чогаадыкчы ажыл-чорудулгазының түңнелдериниң болгаш 1972 чылда соруглаларының дугайында аңаа тодаргайы-биле чугаалажып, ажылга сайгарылганы кылган.

Аныяк коллективтиң кежигүннери 1971 чылда салдынган сорулгаларын чедиишкинниг күүседип, республикадан дашкаар безин 48 муң көрүкчүлерге бедик идей-утказыг оюнну көргүскен.

Ам филармонияның артистери ийи бөлүкке үзүлгеш, республиканың ажыл-ишчилеринге солун концерттиг аалдап чоруурлар, ону Совет Эвилелиниң 50 чыл оюнга алдаржыдар деп шиитпирлээн.

* * *

ХҮЛЭЭНГЕН

Кызыл-Мажалыктың Культура бажыңынга районнуң культура албан черлериниң ажылдакчылары чыглып келген. Аңаа Барыын-Хемчик районнуң күүскомунуң культура килдизиниң эргелекчизи А. Конгар районнуң культура албан черлериниң эрткен чылда кылып чоруткан ажылдарын чыылганнарга таныштырган.

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар херекке районнуң культура албан черлериниң кылып чоруткан чамдык ажылдарынга илеткелчи доктааган. Районнуң Ак-Довуракта, Кызыл-Мажалыкта, Эрги-Барлыкта Культура бажыңнары, Бижиктиг-Хаяда кодээ клуб, Аксы-Барлыкта, Дон-Терезинде кодээ библиотекалар культура-массалыг ажылдарны чогуур деңнелде тургузуп шыдаан. Үстүнде ады үнген болгаш өске-даа культура албан черлеринге бедик утка-шынарлыг лекция, беседалар, диспуттар, номчулга конференциялары болгулаан.

ССРЭ-ниң тургустунганының 50 чыл оюнга уткуштур чаа хемчеглерни ажылдап кылырып Барыын-Хемчиктиң культура албан черлериниң ажылдакчылары хүлээнген.

* * *

СОНУУРГАЛ-БИЛЕ КӨРГЕН

Эрзинниң Культура бажыңының чанында улусчу театрның бот-тывынгыр артистери көрүкчүлерге чаа белекти сөңнээн. Чогаалчы Кызыл-Эник Кудажының «Долуманың хуулгаазыны» деп каттырынчыг шиизин белеткээш, районнуң чурттакчылыг черлеринге көргүскен.

Улусчу театрның бот-тывынгыр артистери кожазы Тес-Хемниң ажыл-ишчилеринге аалдап чораннар.

Шиинде кол рольдарны күүседип турар Михаил Карый, Галина Сал, Клара Шожун, Даниил Дамчанов оларның эки ойнааның көрүкчүлер демдеглеп турар. Ук шииниң Тес-Хемниң Самагалдай, Белдир-Арыг, Ак-Эрик суурларының чурттакчылары улуг сонуургал-биле көрген.

К. АЛЕКСЕЕВ.

Кижизидилге дугайында чугаа

КУЛЬТУРЛУГ КИЖИ ДУГАЙЫНДА БОДАЛЫМ

Михаил Иванович Калининниң чугаалааны-биле алырга: «Культура дугайында билиишкин арын чунарындан эгелээш, кижиниң угаан-бодалының эң-не бедиктеринге чедир — кончуг делгем билиишкин...» Шынап-ла культурлуг кижи хөй чүүл эки талаларны бодунда сиңирген болур. Ол чүгле даштыкы хевир талазы-биле культурлуг эвес, а ниитилелге чечтүг болуп турар бүгү-ле аажы-чаңнарының, билиг медерелдиң, сагыш-сеткилдиң байлактары-биле, биче сеткилдиг, эптиг-эвилең, хүндүлээчел чорук-биле, күш-ажылчы төлеп-биле ол өскелерге үлегер-чижек болур ужурлуг.

Эстетиктиг кижизидилге коммунистиг кижизидилгениң бир кезээ болгай. Идик-хепти көрүштүг кылдыр кедип билири, хөй-нийти черлеринге бодун ап чорууру, кижилер-биле чугаалажырда сөс-домааның төлептии—бо бүгү безин дыка хөйнү чугаалап турар.

Көрүштүг чараш, таарымчалыг кылдыр тудуп каан бажың безин сеткилге өөрүнчүг, ынаар кижи кириксээр болгай. Черле ынчаш кижиниң амыдыралынга херектиг чүүлдерде эки кылдыр кылып каан чүве бүрүзү сеткил-сагышка таарыжып, кижиниң хандыкшыдыптар.

Үстүнде бодалдарымны бадыткаары-биле бир чижекти маңаа кирип көрейн. Бистиң суурувуста ажылдап, чурттап турар, ортумак тускай эртемниг, беш уругларының адазы, назын талазы-биле таптыг-ла кижи ортузу эрге дужуп чоруур бир-ле эш бар. Оон адын-даа маңаа адааш канчаар. Оон-биле беш чыл мурнунда-ла таныжып, аралажып, кады-кожа чурттап келдивис. Бо ылап-ла культурлуг кижидир эвеспе деп бодум ынчаар үнелеп чоруур апарган мен. Оон бажын-балгады кезээде арыг-силиг турар. Чурум-чыскаалдыг чорук кандыг-даа чүүлдүң үндезини дээрзи кымга-даа билдингир. Уруглар кижизидилгезин онза үнелеп, ада-иениң бо талазы-биле хүлээлгезин олар ыяк билир. Уругларның өөрениринге бүгү-ле таарымчалыг байдалды тургускан. Школачыларга бурунну тускайлаан. Ада-иениң сагыш салыышкынының ачызында уруглары эки өөредилгелиг.

Ол дааңган ажыл-херээнге бот-харыысалгалыг. Чылдагаан чок черге ажыл шагы үзе таварылга турбаан. Хөй-нийтиниң ажылындан черле хожудавас, хурал, кичээл, шеф болур дээнде айыткан шагындан озалдавас кижи. Эжининдаа, бодунуң-даа шагын камнап билир. Хуралга санал бээрде сөзү допчу, тодаргай, артык минута ажыглавас.

Эш-өөрүнге эптиг-ээлдек, идик-хеп кеттингени бөдүүн. Ол боду-ла улгады берген хирезинде бодундан улугларга олутту, оруктуу кезээде чайлап берип чоруур. Кудумчуларга, хөй-нийти черлеринге оон эзирик чорааның кым-даа эскербээн.

Албанның-даа, амы-хуунунда шугуму-биле кандыг-бир дуза эрээн эш-өөрүнге кезээде дузалаарын оралдажыр. Ол хөйнү номчуп, боду лекция, беседаларны чорудуп турар.

Мээн билип турарым-биле культурлуг эвес деп санап чоруурум чамдык чүүлдерни база чугаалаксай-дыр мен. Бистиң суурнуң кодээ Культура бажыңы дапкыш, олуттары чедишпес чер болгай. Улуг концерт, шиң келгенде кирери бергедей бээр. Шала озалдааннар бут кырынга көөрү чаңчыл апарган. Бир-ле катап солун концерт келгенде чүү-даа болза сандайга четтигипкен мен. Бистиң чоогувуста бир зэрт олут хостуг, ында бир аныяк уруг олче кымны-даа чагдатпайн-дыр. Хөй бригадажындан келген ийи кырган база-ла чагдап шыдавайн, турун алдылаар. Ол сандайларны та чеже кижи айтырган чүве ыйнаан.

Удаваанда мурнуку одуругда шимээн үнген. Бир улгады берген угбай аныяк уругну кончуду. Олут ээлевээн сен деп чемелеп турар хире болду. Ол кижиниң ыыт-шимээнинден эпчоксунган кырган-ава олуттан чайлаар ужурга таварышкан. А негекчи дээрге ыыт чокка олутта саадапты.

Демги хос олуттарның ээлери мырыңай-ла оюн эгелеп турда хүннүлүү-биле кээп саадаптылар. Бистиң культура бажыңында билетке олут дугаары айтыр эвес, айтыр дээрге-даа сандай, олут саны чедишпес.

База бир чижек. Колхозтуң столовайзынга чемненип олур мен. Тараа арыгаар, маа чеми сайгарар черниң ажылчыннары ийи уруг кирип келдилер. Ак халаттары өңүн чидирген. Оода-ла довурак-доозунун безин чедир кактанып албаан, халадын уштуп, холун безин чуннмайн: «Соок черге ажылдааш доңдувус» дишкеш ээлчегниң мурнунче үзе чүткүп кире бердилер. Ол дээрге ында чоннуң хүндүлевээн чорук ышкажыл.

Автобустарга чамдык пассажирлер ээнгизин эмин эртир дыңзыдып алгаш, өскелерге ыыш бербес, шуугаар, арыг-шевер сагывас болгулаар, оон келерде анаа чораан кижилерге шорлур. Автобус иштиг хөй-нийтиниң чери болганда корук-чурумну онзагай сагыыр, чонну хүндүлээр херек. Чолаачы база хажызында хайгааракчы эвес-тир. Ол бодунуң шиитпирлиг сөзүн сөглээр ужурлуг. Чоок суурлар аразынга билет бербес таварылгалар ховар эвес. 1972 чылдың январь 25-те «Тес-Хем» совхозка чеңгек эргенги автобустуң чолаачызы Берт-Даг суурдан Самагалдайга чедир 50 хире кижини автобус долдур тырып алгаш, кижи бүрүзүнден 25 көпеекти чып кармактаап. Ол кымга-даа билет үзүп бербээн. Ол чолаачыны культурлуг, арыг-нүүрлүг кижи деп болур бе?

Бо кыжын Самагалдай эмнелгезинге анализ эрттирип чораш, ол суурда он ийи аал ишти чурттаар улуг бажыңның үстүкү кадынга бир бажыңга чартык хүн хире доктаар ужурга таварыштым. Адакы каътта ыыт эвес ыыт, алгы-кышкы чартык хүн дургузунда диңмирел келди. Ужурун айтырарымга, бажыңның ээлери: «черле ындыг улус чүве, арагалап турарлары олдур, пат-ла чанчыккан улус бис ийин» деп кагды. Оон-даа ылавылаарымга бирээзи артала башкы кижи болган де.

Бо-ла бүгүнү сактып, бодап келгеш, бистиң үениң ёзулуг культурлуг кижизи кандыг болурул? Ону канчап чедип алырыл? Ынчангаш бодумдан эгелеп хынаттынып, шыгаттынып, бодумга чүнү немээр, чүнү казыыр мен дээн бодалдар-ла көвүдей бээр. Эргим номчукчу, культурлуг кижи дугайында бо чугаага киржип, кижизидилге, культура, эстетика талазы-биле санал-оналдарны солун арнынга солужарын күзедим.

Б. ДОЮНДУП.
Тес-Хем район.

Чурулга кичээлдеринге

Чамдык саналдарым

Амгы өзүп олурар бичии чаштарны келир үеде ёзулуг ханы билиглиг, культурлуг кижилер кылдыр өөредир сорулга — башкылар бистерниң хүндүлүг хүлээлгевис. Олар чечен чогаалдың, уран чүүлдүң, чурулганың болгаш музыканың кол-кол жанрларын боттары сайгарып билген турар ужурлуглар. Бо сорулганың долу күүсеттинери школаларда башкы кадрларның билиинден, арга-мергежилинден, ол ышкаш өөредилге херекселдериниң хандырылгазындан кол хамааржыр.

Борта чижек кылдыр чурулга кичээлдерин ап болур. Бо талазы-биле республика школаларының элээн хөй чурук башкыларының «Шын» солуннуң арыннарынга бижигилээн чүүлдерин номчааш, ол эштерниң бодалдарынга бүрүн каттышпышаан, бодумнуң чамдык саналдарымны база немеседим.

Чурук кичээлдеринге ажыглаар өөредилге херекселдерин сайзырадгайжыдар чорук чугула. Амгы үеде чурук кичээлдеринге ажыглаары-биле школаларга чорудуп берип турар алебастрдан кылган янзы-бүрү форманың өөредилге херекселдери бар. Өөреникчилер ону кончуг сонуургап чуруур. Ынчалза-даа деңзи талазы-биле аар, бичии чүве дээрге-ле бусту бээр, кончуг хээрек. Башкының хары угда оода ийи хевирниң херекселдерин безин класска чедирери берге, аар, кижиниң идик-хеви безин ак чугай апаар.

Ынчаарга физика кичээлдеринге хереглээр шак-ла ындыг форманың херекселдери база бар. Чижээ, төгерик болгаш кырлыг цилиндрлер, пирамида, конус дээн ышкаш. Оларны чиик картондан кылган болгаш быжыг, эптиг. Физиканың ол херекселдерин өңнериниң болгаш хемчээлиниң талазы-биле чурулгага ажыглаары таарымча чок.

Оон ыңай улуг орус болгаш алдарлыг совет чурукчуларның оода допчу намдарын, оларның сураглыг чуруктарының кыска-даа болза төөгүзүн тодарадып бижээн кыска чүүлдерни үндүрери эргежок чугула боор деп бодаар мен. Ылаңгыя кодээ черлерге ону тывары дыка берге. Ол ышкаш акварельдиг будук-биле чураан үлегерлээр өөредилге чуруктарын үндүрери база дыка күзенчиг.

Чурулга кичээлдерин чедир үнелевес, ийиги чергении кылдыр көөр чорук шын эвес деп бодаар мен.

Уран чурулганы чогуур кичээнгейге алыр дээш районнуң улус өөредилге килдизиниң инициативазы-биле районнар төптеринге чылда бир, ийи удаа өөреникчилерниң чураан чуруунуң делгелгезин организастап турары чугула болгу дег, ону харын-даа олимпиада хевирлиг кылдыр-даа эрттирип болур аргазы бар.

Бир кол чүүл—башкы кадрларның билии. Республика школаларында тускай чурулга училищезин азы институдун дооскан башкылар кончуг эвээш. Школаларга чурук башкылары тывылбайн турар.

Кызылдың башкы институдунга мурнунда чылдарда төөгүнүң бот-өөредилгелиг факультеди турган болгай. Ам оон баазазынга Красноярск институдунда ышкаш чуруктуң, черчениениң болгаш күш-ажылдың бот-өөредилгелиг факультедин тургусса кандыг ирги деп бодалдыг мен.

К. КҮНЧҮН,
Бажың-Алаак ортумак школазының башкызы.
Чөөн-Хемчик район.

агаар

Кызылдың агаар станциязының медээзин ёзугаар алырга, бөгүн республикага шокар булуттаар, хар чагбас. Хаттың күжү кошкак.

Агаарның температуразы даглыг районнарга 10—15, өскелеринге 18—23 градус соок.

Кызылга булуттаар. Барыын угланыышкынныг хаттың күжү кошкак. Агаарның температуразы 21—23 градус соок болур.

КӨРҮКЧҮЛЕРГЕ

ХӨГЖҮМ-ШИИ ТЕАТРЫНГА

февральдың 14, 15, 16

КОНЦЕРТ БОЛУР

Эстрада артистериниң Бүгү-эвилел болгаш Бүгү-Россия конкурстарының лауреады, Якут АССР-ниң алдарлыг артизи

КОЛА БЕЛЬД ойнаар.

Ону инструменталдыг ансамбль үдээр.

Эгелээри 18 шак 30 болгаш 20 шак 30 минутада.

Касса эртенгиниң 10 шактан эгелээш, театрга болгаш филармонияга ажылдаар.

Коллективтиг чагыгларны хүлээп ап турар.

ФИЛАРМОНИЯНЫҢ ДИРЕКЦИЯЗЫ.

3 ай хуусаалыг штукатур-малярлар курузунга өөренир күзелдиг аныяктарны хүлээп алырын «Тыва тудуг» трест чарлап тур. Өөредилге комбинадынга хүлээп алганнарга баштайгы айда 64 рубль 64 көпеек, ийиги айда 56 рубль 12 көпеек, үшкү айында 37 рубль 20 көпеек телевирии төлеп бээр. Оон аңгыда кылган ажылының хемчээли-биле расценка ёзугаар төлевирии база бээр. Ук өөредилге комбинадынга 18 хардан өрү назылыгларны хүлээп алыр. Бот кижилерни нийти чурттаар чер-биле хандырар. Үш ай хуусаалыг курска кирерин күзээн аныяктарны Кызылдың Красноармейская кудумчузунда № 76 бажыңга (кадрлар килдизинге) хүннүң-не 4 шактан эгелеп келирин дыңнадып тур.

телевидение

ФЕВРАЛЬ 11-ДЕ

МОСКВАДАН

13.35 — Сөөлгү медээлер. 13.45 — «Соңгу чүктүң тоожузу». Уран-чечен фильм. 15.00 —XI кышкы Олимпий оюннарында. Япониядан дамчыдылга.

КЫЗЫЛДАН

17.30—Уругларга. «Чарашпай». Уран-чечен фильм. 18.35— Дириг чурук.

МОСКВАДАН

18.55—Дамчыдылганың программазы. 19.00 — XI кышкы Олимпий оюннарында. Япониядан дамчыдылга. 19.35 — «КаМАЗ-тың чеди хүнү». Бешки хүн. 19.55— «Чеди дугаар чыл» уран-чечен кино.

КЫЗЫЛДАН

21.15—Телемедээлер. 21.30—«Терехиниң эрии». Документалдыг кино. 21.40—Телемедээлер. 21.55—Чарлалдар, рекламалар.

МОСКВАДАН

22.00 — Сөөлгү медээлер. 22.10—23.45—XI кышкы Олимпий оюннарында. Япониядан дамчыдылга.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

КИНО

ФЕВРАЛЬ 11-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Самарканд кезээде мээң-биле» 9.50, «Прокурор оглу» (1 болгаш 2-ги кинолар) 10.50, 13.25, 16.00, 18.35, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: Киночыынды 10.00, «Шулбустар туруглары» 15.00, «Майерлинг» (1 болгаш 2-ги кинолар) 16.50, 19.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Харжыгаш» 9.00, 14.30, «Донбасска ол болган» 10.50, 15.30, «Оскундурган күзелдер» (12.40, 18.40, 20.40 шактарда.

«ВОСТОК»: Киночыынды 15.00, «Андрей Рублев» (1 болгаш 2-ги кинолар) 16.40, 20.00 шактарда.

КОМПЛЕКСТИГ ЭКСПЕДИЦИЯНЫҢ КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫ: «Улуг ынакшыл серенадазы» 18.30, 20.30 шактарда.

«ЭНЕРГЕТИК» КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫ: «Дээрги Крюшо Нью-Йоркта» 18.30, 20.30 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3, ТЕЛЕФОННАРЫ. Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, пропаганда килдизиниң 23-54, харыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал килдизиниң 37-13, культура килдизиниң 23-54 кодээ ажыл-агый килдизиниң 21-47, үлетпүр килдизиниң 22-64, чагаа килдизиниң 41-27, информация база совет тургузуг килдизиниң 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Тываның ном үндүрер черниң республика типографиязы (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу 1.). ТС—00227.